

T.C.
İSTANBUL AYVANSARAY ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

ÖZEL GEREKSİNİMLİ ÇOCUĞA SAHİP EBEVEYNLERİN
KABUL – RED BOYUTLARIYLA YAŞAM DOYUM
DÜZEYLERİNİN İLİŞKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Büşra TEK ARS

Psikoloji Anabilim Dalı
Psikoloji Bilim Dalı

EYLÜL, 2021

T.C.
İSTANBUL AYVANSARAY ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

ÖZEL GEREKSİNİMLİ ÇOCUĞA SAHİP EBEVEYNLERİN
KABUL – RED BOYUTLARIYLA YAŞAM DOYUM
DÜZEYLERİNİN İLİŞKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Büşra TEK ARS
18210301031

Psikoloji Anabilim Dalı
Psikoloji Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Nesrin DUMAN

EYLÜL, 2021

AKADEMİK DÜRÜSTLÜK BEYANI

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “ÖZEL GEREKSİNİMLİ ÇOCUĞA SAHİP EBEVEYNLERİN KABUL – RED BOYUTLARIYLA YAŞAM DOYUM DÜZEYLERİNİN İLİŞKİSİ” başlıklı çalışmamın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun olarak tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmamın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve onurumla doğrularım.

13/09/2021
Büşra TEK ARS

ÖNSÖZ

Bu çalışmamıza katılan ailelere ve ailelerle iletişimimizi sağlayan öğretmen arkadaşlarıma öncelikle teşekkür ederim.

Çalışmanın her aşamasında değerli katkılarını gördüğüm, bilgisini, eleştirisini açık ve samimi bir şekilde paylaşan danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Nesrin Duman'a çok teşekkür ediyorum.

Son olarak en büyük teşekkürü hayatım boyunca maddi manevi her daim yanımda olan, bana olan inanç ve desteklerini her zaman hissettiğim canım babam Mehmet Tek'e, canım annem Dilek Tek ve kıymetli eşim Ümit Ars'a teşekkürü borç bilirim.

Büşra TEK ARS

İÇİNDEKİLER

AKADEMİK DÜRÜSTLÜK BEYANI	iii
ÖNSÖZ	iv
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR	vii
ŞEKİLLER LİSTESİ	viii
TABLO LİSTESİ	ix
ÖZET	x
ABSTRACT	xi
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem Tanımı ve Araştırmanın Önemi	1
2. LİTERATÜR TARAMASI ve KURAMSAL ÇERÇEVE	4
2.1. Yaşam Doyum	4
2.1.1. Yaşam doyum kavramı	4
2.1.1.1. Mutluluk	5
2.1.1.2. Olumlu ve olumsuz duygu	6
2.1.2. Yaşam doyum modelleri	7
2.1.2.1. Psikolojik dayanıklılık	7
2.1.2.2. Yaşam yönetimi	8
2.1.2.3. Duygusal emek	8
2.1.2.4. Benlik saygısı	9
2.1.2.5. Dini tutumlar	9
2.2. Ebeveyn Kabul – Red Algısı	10
2.2.1. Ebeveynler tarafından kabullenme veya reddedilme	10
2.2.2. Ebeveyn kabul ve reddini etkileyen unsurlar	18
2.2.2.1. Ebeveynliğe hazır hissetmeme	19
2.2.2.2. Yaşam koşullarının zorluğu	19
2.2.2.3. Yanlış eş seçimi	20
2.2.2.4. Psikolojik uyumsuzluk	20
2.2.2.5. Kültürel değerler	21

2.3.Araştırmanın Amacı ve Araştırma Soruları.....	21
3. YÖNTEM	24
3.1.Araştırma Modeli	24
3.2.Evren ve Örneklem	24
3.3. Veri Toplama Araçları.....	25
3.3.1.Ebeveyn kabul red ölçeği	25
3.3.2.Yaşam doyum ölçeği	26
3.3.3.Kişisel bilgi formu.....	26
3.4.Araştırmanın Uygulaması	26
3.5.Verilerin Analizi	27
4. BULGULAR	28
4.1.Katılımcılara Dair Demografik Bilgiler.....	28
4.2.Katılımcıların Demografik Değişkenlerine Göre Analizi.....	29
4.2.1.Ebeveyn yaş değişkenine göre	29
4.2.2.Ebeveyn eğitim durumu değişkeni	31
4.2.3.Gelir durumu	32
4.2.4.Çocuğun engellilik düzeyine göre.....	33
4.3.Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Ebeveyn Kabul – Red Alt Boyutları Ortalamaları Arasındaki İlişki	34
4.4.Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Yaşam Doyumları ile Ebeveyn Kabul – Red Alt Boyutları Ortalamaları Arasındaki İlişki	35
5. TARTIŞMA SONUÇ VE ÖNERİLER	37
5.1.Tartışma	37
5.2.Sonuç	38
KAYNAKÇA	41
EKLER	49
EK 1: Kişisel ve Demografik Bilgil.....	49
EK 2: Yaşam Doyum Ölçeğ	50
EK 3: Ebeveyn Çocuk İlişkisi (Kabul-Red Ölçeği	50
EK 4: Etik Kurul Raporu.....	52
ÖZGEÇMİŞ	533

KISALTMALAR

Akt.	: Aktaran
Ark.	: Arkadaşları
Ed.	: Editör
n	: Frekans
p	: Pearson Geçerlilik Oranı
ss	: Standart Sapma
Syf	: sayfa

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa No

- Şekil 2.1:** Ebeveyn – Çocuk İlişkisi Sıcaklık Boyutu: Kabul – Red Doğrusu.....11
- Şekil 2.2:** Ebeveyn çocuk ilişkisinde kabul red göstergelerinden sıcaklık boyutu..... 15

TABLO LİSTESİ

Sayfa No

Tablo 3.1: Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği alt boyutları güvenirlik analiz sonuçları.....	26
Tablo 4.1: Katılımcı Ebeveynlerin Demografik Bilgileri.....	28
Tablo 4.2: Ebeveynlerin cinsiyet (anne – baba) değişkenine göre t testi.....	29
Tablo 4.3: Ebeveynlerin yaş değişkenine göre (ANOVA) testi sonuçları.....	30
Tablo 4.4: Post Hoc Testi sonunda farklılığın görüldüğü gruplar.....	30
Tablo 4.5: Ebeveynlerin eğitim durumu değişkenine göre (ANOVA) testi sonuçları.....	31
Tablo 4.6: Post Hoc Testi sonunda farklılığın görüldüğü gruplar.....	32
Tablo 4.7: Gelir durumu değişkenine göre tek yönlü varyans (ANOVA) testi.....	33
Tablo 4.8: Engellilik düzeyi değişkenine göre t testi sonuçları.....	33
Tablo 4.9: Ebeveyn Kabul - Red Ölçeğinin alt boyutları arasındaki ilişki.....	34
Tablo 4.10: Ebeveyn Yaşam Doyum düzeyleri ile Kabul - Red Ölçeğinin ilişkisi....	35
Tablo 4.11: Yaşam Doyumu ile Ayrışmamış Red Arasındaki İlişki.....	36

ÖZET

ÖZEL GEREKSİNİMLİ ÇOCUĞA SAHİP EBEVEYNLERİN KABUL – RED BOYUTLARIYLA YAŞAM DOYUM DÜZEYLERİNİN İLİŞKİSİ

Bu araştırmanın amacı, özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin yaşam doyum düzeylerinin, çocuklarını kabullenmelerine veya reddetmelerine olan ilişkisini incelemektir. Bu amaçla araştırmada Yaşam Doyum ve Ebeveyn Kabul-Red ölçekleri kullanılmıştır. Araştırmaya özel gereksinimli çocuğa sahip 200 ebeveyn katılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre katılımcıların yaşam doyum düzeyi yüksek düzeyde (3,10/4,00); kabul red düzeyleri sıcaklık-sevgi alt boyutunda 3,67; düşmanlık-saldırganlık alt boyutunda 1,68; kayıtsızlık-ihmal alt boyutunda 2,08; ayrışmamış red alt boyutunda 2,58 olarak bulunmuştur. Genç ebeveynlerin daha yaşlı ebeveynlere göre; eğitim düzeyi yüksek ebeveynlerin daha düşük seviyede eğitim almış ebeveynlere göre; hafif düzeyli engelliliğe sahip ebeveynlerin, orta düzey engellilik düzeyi olan ebeveynlere göre yaşam doyum düzeylerinin anlamlı düzeyde yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca araştırma sonunda yaşam doyum düzeyi yüksek olan ebeveynlerin çocuklarını kabul-red düzleminde, kabule daha yakın oldukları görülmüştür. Bu çalışmanın ileride yapılacak ebeveyn davranışları araştırmalarına kaynak niteliğinde olması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Yaşam Doyum, Kabul-Red, Özel Gereksinimli Çocuklar*

ABSTRACT

THE RELATIONSHIP BETWEEN ACCEPTANCE-REJECTION DIMENSIONS AND LIFE SATISFACTION LEVELS OF PARENTS WITH SPECIAL NEEDS CHILDREN

The aim of this study is to investigate the relationship between the life satisfaction levels of parents with special needs children and their acceptance or rejection of their children. For this purpose, Life Satisfaction and Parental Acceptance-Rejection scales were used in the study. 200 parents with children with special needs participated in the study. According to the results of the research, the life satisfaction level of the participants was high (3.10/4.00); acceptance-rejection levels were 3.67 in the warmth-love sub-dimension; 1.68 in the hostility-aggression sub-dimension; 2.08 in the indifference-neglect sub-dimension; It was found to be 2.58 in the undifferentiated rejection sub-dimension. Younger parents compared to older parents; parents with higher education level compared to parents with lower level of education; It was concluded that the level of life satisfaction of the parents with mild disability was significantly higher than the parents with moderate disability. In addition, at the end of the study, it was observed that parents with high life satisfaction levels were closer to acceptance-rejection of their children. It is aimed that this study will be a source for future parental behavior research.

Keywords: *Life Satisfaction, Acceptance-Rejection, Children with Special Needs*

1. GİRİŞ

1.1. Problem Tanımı ve Araştırmanın Önemi

Evlenen çiftlerin öncelikli beklentilerinden biri de sağlıklı çocuklar dünyaya getirebilmektir. Ebeveyn olmaya karar vermek bir olgunluğun sonucudur. Çocuk sahibi olmak maddi ve manevi külfeti olan üst düzey gayret ve sorumluluk gerektiren bir tercihtir. Bu fedakarlığı yapacak kadın ve erkek, anne ve baba olmaya hazırdır denilebilir.

Beklenti bu olmakla birlikte, her zaman aileler sağlıklı gelişim gösteren bebeklere sahip olmaya bilirler. Anne ve baba adaylarının hazırlıksız karşılaştıkları bu durum karşısında kendilerini çaresiz hissettikleri ve genellikle suçlayıcı bir ifade kullanarak, yaşadıkları bu halin kendi yetersizliklerinden veya hamilelik döneminde yeterince dikkatli olmadıklarından başlarına geldiğini düşünerek, manevi bir cezaya uğradıklarını, bilerek veya bilmeden yaptığı bir hatadan dolayı birisinin bedduasını aldığı, evliliğinin bir hata olduğunu düşündükleri yapılan araştırmalarda tespit edilmiştir (Yıldız, 2015; Eş, 2013).

Engelli çocuk sahibi ailelerle yapılan araştırmalarda, ebeveynlerin en az biri çocuğu kabul etmeme ruhsal halini yaşamaktadır. Zaman içinde aileler yaşadıkları bu durumla yüzleşmeye ve anne baba duyarlılıkları normal bir çocuğa sahip olmaktan farksız hale gelmektedir (Çınar, 2019). Engelli çocuğa sahip olan eşlerde boşanma veya eşlerden birinin evi terk etme vakalarına da rastlanılmıştır (Vasileff, 2020).

Çocuğun reddedilmesi açık ya da üstü kapalı bir biçimde yaşanabilir. Açık iticiliğin başlıca belirtileri, çocuğa hırçın davranma, azar, dayak ya da gereksiz yere ceza verme, ilgisizlik, çocuğu terk etme ya da devlet koruması altına verilmesi ve çocuğa kötü sıfatlarla çağırma biçimlerinde görülür. Disiplin amacıyla çocuk gaddarca dövülebilir, saatlerce bir yere kapatılabilir ya da aç bırakılabilir. Bazı anneler, çocuklarıyla bedensel yakınlık da kurmaz, kucaklarına almaz ve okşamazlar. Çocukla bir başkasının ilgilenmesini sağlayarak ilk fırsatta kendi yaşantılarına dönerler. Çocuğunun noksan yönleriyle yüzleşebilen bir ana-baba, kendisine karşı dürüst olmayı öğrenir ve çocuğun bu arızı tarafından ziyade normal veya üstün taraflarına odaklanmayı gerçekleştirirler (Yavuzer, 2000).

Aslında, görünürdeki nedenleri farklı da olsa, anne ya da babanın engelli çocuğu kabul edememesinin temelinde, ana-babalığı benimseyebilecekleri bir duygusal olgunluk düzeyine ulaşamamış oldukları gerçeğinde yatar (Geçtan, 2016). Yeterli olgunluğa ulaşamamış anne ya da babalar, engelli çocukla baş edememe kaygısı yaşarlar. Bu kaygı -çocukta olumsuz davranışlar ortaya çıkmadan- ana-babanın engelli çocuğa karşı korku ve hatta kızgınlık yaşamasına neden olur. İyi yaşama konusunda kendi sorumluluğunu gereğince üstlenememiş ana-babaların bunu gerçekleştirilebilmesi oldukça güçtür. Kendisine değer vermeyen insan başkalarının duygusal ihtiyaçlarını da algılayamaz (Geçtan, 2016). Bu duygular denetlenemediğinde çocuğa karşı ilkel davranışlar gösterilir ve sonunda çocuktan da benzer tepkiler gelir. Böylece ana-baba, farkına varmadan olumsuz beklentilerini kendi davranışlarıyla gerçekleştirmiş olur (Tüysüz, 2008). Birçok ana-baba, çocuklarını ne denli sevdiklerini sık sık dile getirirler. Ancak, çocuğun sevgi ihtiyacı sözcüklerle karşılanmaz. Bir insanı sevmek, onun gerçeklerini anlamaya çalışmayı da içerir. Çocuk kendini tek başına yönetebilme yeteneğine sahip değildir. Neyi yapacağı veya neyi yapamayacağı konusunda eğitilmesi gerekmektedir.

Aynı doğrultuda, bazı genç ana-babalar da neyi değiştirmeleri, nasıl davranmaları gerektiği konusunda bilgi edinmiş oldukları halde, bunun gereğince değiştirememiş olmanın suçluluğuna kapılarak, çocuklarıyla olan ilişkilerinin daha da olumsuz bir yöne sürüklenmesine neden olabilirler. Kontrolden çıkmış ebeveyn engelli çocuk ilişkisi, patolojik hale dönüşebilir ve zamanla maskelenmiş bir red ve kabullenememe duygusu içinde kişilerin yaşadığı yoğun stres altında, kendisine veya engelli çocuğa karşı acımasızca, zarar verme noktasına ulaşabilir (Wilton ve Renaout, 2008). Bu tür bir kabullenememenin altında aşırı koruyucu davranışlar (Geçtan, 2016) ve abartılı “Tanrısal annelik” rolü üstlenme (Yücel, 2003) ortaya çıkabilir.

Freud’a göre insan davranışları, tüm yönleriyle uyum sağlamaya yönelik bir amaç taşır (Burns, 2019). Hiçbir davranış rastlantısal değildir ve organizmanın yaptığı her şey yaşamı sürdürme çabasının farklı biçimleridir. Bu çabanın nihai çıktısı kişinin yaşama dair tutum ve beklentilerinin, deneyimlenmesi ve tecrübe edilmesidir. Bu çıktıların birey tarafından değerlendirilmesi ile bilişsel yargılarıyla olumlu veya olumsuz karşılanması ise yaşam doyumunu tarif eder. Kişinin genel olarak tüm yaşantılarını ele aldığı anda, istedikleri ve sahip olduklarını karşılaştırması sonucunda

elde edilen durum ise öznel yaşam doyumu olarak tanımlanmıştır (Özer ve Karabulut, 2003).

Andrew (1974) göre ise yaşam doyumu, bireyin deneyimlerinin en kapsayıcı kriterlerinin veya nihai çıktılarını simgelemektedir (Akt: Taşkırılmaz, 2020). Yaşam doyumu için tatmin hissi ifadesi de söylenebilir. Yaşam doyumunun iyi oluş haliyle olan ilişkisine dikkat çeken Dubey (2004) ve Agarwall (2007), bireyin sosyal destek, sağlık, kendi düşünce ve duyguları ile stres ve başa çıkma yöntemleri ile ilgili değerlendirmeleri üzerinde çeşitli etkilerini tespit etmişlerdir. Anand (2016)'a göre, yaşam doyumu; kişinin hayatı hakkında nasıl hissettiğine ilişkin bir göstergedir.

Engelli çocuğa sahip ebeveynler için, çocuğun engelli dünyaya geleceğini öğrendikleri andan itibaren yaşanan travma, çocuğun dünyaya gelişiyile daha da artmaktadır. Annenin alışageldiği rutinliğin dışına çıkarak, yeni duruma uyum sağlaması belli bir süreçte gerçekleşecektir. Bu süreçte anneye en büyük destek baba tarafından gösterilmesi gerekmektedir. Anne ve babanın ebeveyn olma olgunluğu içinde yönetebileceği bu olağanüstü durumun oluşturacağı stresin zamanla normalleşmesi; anne ve babanın korkularını tecrübe ederek deneyimlemesi ve başedebilme gücü ve yeterliliğini test ederek bir değerlendirmeye varması, anne baba olarak kabulleniş duygusunu yaşamaları ile kendi ebeveynliklerinin tatminini hissetmeleri sonucuna varılacaktır.

Bu araştırmada, öncelikle özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin yaşam doyum kavramı üzerinde durulacak; sonra çocuğu red-kabul düzeylerini etkileyen faktörler incelenecek ve tartışma açılacaktır. Daha sonrasında demografik değişkenlere göre ebeveynlerin yaşam doyum düzeylerinin çocuğu red-kabulleri üzerinde etkisinin olup olmadığı araştırılacaktır.

2. LİTERATÜR TARAMASI ve KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Yaşam Doyum

2.1.1. Yaşam doyum kavramı

İnsan doğanın ürkütücü gücüyle baş edebilmesi için diğer insanlarla bir araya gelerek toplum denilen yapıyı oluşturmuştur. Doğadan uzaklaştıkça yerine toplumu koymuş fakat doyurucu ilişkiler kuramamıştır (Geçtan, 2012). Zamanla topluma bağımlı bir hale gelmiştir. İnsan denen varlık (beden ve akıl) doğal seçimle belli şekillerde davranmak üzere tasarlanmıştır. İnsanın dengeli yaşama mücadelesinde ona yol gösteren kişi ve kurumlar olmuştur. İnsanın daha iyi yaşama arayışı, dış etmenler tarafından engellenmedikçe başarıyla sonuçlanmıştır. İyi yaşama denge ve süreklilik gerektiren bir çabadır. Bu sürekliliğin devamında insan yaşam doyumunu olarak tanımlanan mutluluk ve kişisel refah düzeyini yaşayabilir (Furnham, 2016).

Bireyin sahip oldukları ile ilgi ve etki alanlarının genişliği nispetinde beklentilerine ulaşması mümkündür. Bu noktadan hareketle Neugarten, kişilerin olumlu duygulara, erdemli davranışlara ve optimal performansa ulaştıracak etmenleri ve süreçleri araştırmaya başlamıştır. Araştırmacının üç temel sorularından biri mutluluğun tanımı ve ölçütleriyle ilgilidir; ikincisi neden bazı insanların böylesine mutlu ya da mutsuz olduğu; üçüncüsü ise, mutluluğu arttırmak için kişinin ne yapması ya da yapmaması gerektiğidir (Akt.: Sayar, 2003). Neugarten (1961) araştırmalarının ve incelemelerinin sonunda, yaşam doyumunu kavramını, bireyin elinde olanlarla beklentilerinin karşılaştırılmasıyla oluşan durum ya da sonuç olarak ifade etmiştir (Karabulut ve Özer, 2003).

Yaşam doyumunu, bireyin istediği ile sahip olduklarının karşılaştırılmasıyla elde edilen durum ya da sonuç olarak tanımlandığında, yaşam doyumunu, belirli bir duruma ilişkin memnuniyet değil, genel olarak tüm yaşantıdaki memnuniyet, mutluluk, moral vb. gibi farklı yönden iyi olma halini ifade eder. Bireylerde yaşam doyumunu; kişilik özellikleri, fiziksel olanaklar ve baş etme yöntemleri gibi birçok etmenin faktörlerin bir araya gelmesi ile ilişkilidir.

Yaşam doyumu, bireyin bütün yaşamına dair öznel takdiridir. Yaşam doyumu ile eş anlamlı olarak kullanılan mutluluk ve öznel refah ise alt boyutlarıdır. Yaşam doyumu, bireyin tüm yaşantısındaki doyumunu ifade etmektedir (Karademir ve ark. 2021). Soljenitsin (1968), kişinin mutlu olmayı seçmesi halinde mutlu olabileceğini belirtmiştir (Furnham, 2016). Bundan anlaşılan yaşam doyumu kişisel bir algıdır. Kişilerin düşünce ve duygularına göre yaşamlarından memnuniyet duyduklarını beyan etmesi gerekir. Bunun tersi de doğrudur. Kişiler kendilerini kaygılı, huzursuz, yetersiz ve değersiz hissettikleri durumlarda ise mutsuz olurlar ve bu öznel durum yaşamın kasvetli ve çekilmez olduğunu belirtir. Kısacası, yaşam doyumu bireylerin kendi yaşamlarına yönelik memnuniyetlerinin değerlendirilmesi anlamına gelmektedir (Şeker ve Sirkeci, 2014).

Yaşam doyumu, bir bireyin hayatı boyunca yapmış olduğu seçimlere göre, yaşamının niteliklerini bir bütün olarak değerlendirmesidir (Özaydın, Sevinç ve Deniz, 2014). Yaşam doyumu genellikle kendi başına arzu edilen bir hedef olarak kabul edilir. Yaşam doyum kavramının yerine geçen veya ilişkilendirilen mutluluk ve olumlu-olumsuz duygu ifadelerini kısaca açıklamak gerekirse:

2.1.1.1. Mutluluk

Mutluluk, kimi zaman iyi olmakla, halinden memnun olmakla, huzur ve tatmin duygusuyla ifade edilir. Yaşamdan memnun olmakla ya da psikolojik bir sıkıntı bulunmama ile ilgili görülür. Haz, keyif ve neşe bağlamında da tanımlanmaya çalışılmıştır.

Araştırmacılar tarafından kullanılan terim, genellikle öznel iyilik hali anlamında kullanılmaktadır. Mutluluğu değerlendiren de tanımlayan da aynı kişi olduğundan kişisel bir yargı olarak tanımlanmaktadır. Kişiler özel, iş ve sosyal hayatlarında, kendilerini diğer alanlarda hissetmedikleri kadar memnun ve mutlu hissedebilir. Bu alanlar birbirinden kopuk ve bağlantısız değildir. Araştırmalar mutlu kişilerin bağımsızlık sistemlerinin de güçlü olduğunu, mutsuz insanlara göre sağlıklı ve daha uzun hayat sürdürdüklerini göstermektedir. İşlerinde daha başarılı olma ve daha iyi sosyal ilişki kurma eğilimi gösterirler.

Bazı toplumların ve bireylerin, tek kelimeyle diğerlerinden daha mutlu olmalarının nedeni, insanların içinde yaşadıkları toplumun refah, denge ve demokratik

niteliği; olumlu duyguları yaşayıp olumsuzlardan kaçınma arzusunu yöneten toplumsal norm ve geleneklerdir (Furnham, 2016).

Mutluluk gibi tamamen öznel bir duygunun ölçülebilmesinin mümkün olup olamayacağı tartışılmıştır. Sınırlarının tam olarak kesin belirlenememiş bir olgunun alanını belirgin bir hale getirmenin zor olduğu savunulmuştur (Geçtan, 2012).

Fakat günümüzde standardize ölçme araçları ile - anketler, görüşme formları ve ölçekler - mutluluk ölçümü yapılabilmektedir. Bilgilendirilmiş gözlemciler, yani kişiyi iyi tanıyan ve sürekli gören kişiler tarafından da yapılabilir. Ayrıca, kişilerin kendilerini bir gün, hafta ya da ay içinde kaç kez ne kadar mutlu hissettiklerini bildirdiği ve bu derecelendirmelerin toplanıp değerlendirildiği deneyim örnekleme yöntemi vardır. Mutluluğu güvenilebilir ve geçerli olacak şekilde ölçmek çok da zor değildir.

2.1.1.2. Olumlu ve olumsuz duygu

Duygu üzerinde çalışan bilim insanlarının kimi anlamlı tepkileri, kimi davranışları vurgulamış bir kısmı duyguların temelde biyolojik bir sürecin ürünü olduğunu söylerken diğer bir kısmının da duyguları sosyal bir süreç olarak açıklamaya çalışması nedeniyle duygu kavramının doğası, bileşenleri, sınıflandırılması gibi noktalarda görüş farklılıkları ortaya çıkmış ve bu nedenle de üzerinde anlaşılmış bir duygu tanımlaması yapılamamıştır (Sayar ve Dinç, 2016).

Plutchik'e (1980) göre temel 8 duygunun varlığından söz edilebilir. Bunlar: Korkma, şaşırma, üzülmeye, iğrenme, kızma, umma, sevinme ve benimsemedir. Bu duyguların her biri farklı şekillerde çevremize adapte olmamıza yardımcı olur. Bu temel duyguların birleşmesinden daha geniş ve zengin duygular oluşmaktadır. Buna göre umma ve sevinme "iyimserlik", sevinme ve benimseme "sevgi", benimseme ve korkma "itaat", korkma ve şaşırma "ileri düzeyde saygı duygusu", üzülmeye ve şaşırma "hayal kırıklığı", üzülmeye ve iğrenme "pişmanlık", iğrenme ve kızma "küçük görme", kızma ve umma "saldırganlık" hislerini meydana getirir. Bir düzineyi geçmeyecek kadar duygunun insanlığın temel duyguları olduğu öne sürülmüş, yine sayısında mutabık kalınamayan yüzlerce duygunun da kültüre, zamana ve zemine göre değiştiği iddia edilmiştir (Sayar ve Dinç, 2016).

Pozitif psikolojiye göre duygularımız düşüncelerimizin çıktısıdır. Olumlu veya olumsuz olarak tanımladığımız duygularımız esasen düşüncelerimizin çarpıtılmasıdır. Olumlu ve olumsuz duygulanım, depresyon, üzüntü, kaygı, gurur, sevinç ve coşku gibi duygusal tepkilere atıfta bulunur. Burns'a göre (2019) olumsuz duygu gerçekten olumsuz bir duygu olduğunda ortaya çıkar ve duygularımızı, düşüncelerimizi ve algılarımızı şekillendirir. Olumsuz olarak etiketlenen birçok olay çoğunlukla düşüncelerimizin çarpıtılmasından kaynaklıdır. İnsan hayatı lineer bir doğru şeklinde ilerlemez. Zohar'a göre (2010) tek düze ve basit bir hayat süren bireyler, alışageldikleri çözümlerin elverişli olmadığı durumlar yaşadıklarında abandone olurlar ve hayat akışlarının karşılaştığı bu durum nonlineer bir hal alır. Diener ve diğerlerine (1991) göre, genel olarak nasıl hissettiğimizi değerlendirirken, sevinç ve ıstırapın hatırlanan yoğunluğundan ziyade, olumlu ve olumsuz etkilerin göreceli sıklığına odaklanıyor gibi görünürüz (Veenhoven, 2016). Olumlu duygulanım, bir kişinin coşkulu, aktif ve uyanık hissetme derecesini yansıtırken; olumsuz duygulanım, öfke, aşağılama, suçluluk, tiksinti, sinirlilik ve korku barındırır (Watson ve Chesters, 2016).

2.1.2. Yaşam doyum modelleri

Konu ile ilgili literatür incelendiğinde bireylerin yaşam doyumlarını etkileyen faktörler belli başlıklar altında modellendiği görülmektedir. Bu bölümde bu modellerden psikolojik dayanıklılık, tükenmişlik, yaşam yönetimi, benlik saygısı, duygusal emek ve dini tutumlar modelleri açıklanacaktır. Bunlarla birlikte sosyal zeka, umutsuzluk, bilişsel esneklik, izlenim yönetimi ve bilinçli farkındalık modelleri bu çalışmada değinilmemiş olmakla birlikte yaşam doyum modelleri arasında yer almaktadır.

2.1.2.1. Psikolojik dayanıklılık

Psikolojik Dayanıklılık, insanın travmatik olaylardan kurtulma ve bu olaylardan öncekinden daha güçlü çıkmayı öğrenme kapasitesidir. Olumsuz deneyimlerle karşılaşan kişiler arasında yaygın olan ve insanın adaptif süreçleriyle ilgili bir olgudur (Ong ve ark., 2010).

Genel olarak bir uyum sağlama süreci olarak tanımlanan psikolojik dayanıklılık, yaşam doyumunu tanımlayan bir model olarak görülmektedir (Hunter, 2020).

Garmez (1991), psikolojik dayanıklılığı, karşılaşılan zorluk ve yaşamsal tecrübeler karşısında kişinin kendisini toplama gücü olarak tanımlamaktadır (Bitmiş ve ark., 2014) Başka bir deyişle, psikolojik dayanıklılık; terslik, başarısızlık, çatışma gibi negatif durumlarda ve hatta gelişme, artan sorumluluk gibi bir takım pozitif olaylarda, kişinin kendini toplama gücü ve eski haline gelebilmek için geliştirilebilir pozitif psikolojik kapasite şeklinde ifade edilebilmektedir (Luthans, 2002).

2.1.2.2. Yaşam yönetimi

Yaşam doyumunu modelleyen araştırmacılar, bireylerin uzun vadede elde etmeyi planladıkları kişisel başarıların ve hedeflerin yaşam doyum düzeyleriyle ilgili olduklarını belirtmektedirler. Kişisel hedeflerin genelinde mutlu ve sağlıklı olmak temel olurken, hayatın doğal akışı içinde birçok insan kariyer, zenginlik ve şöhret peşinde koşar ama sonunda, kendini kaybolmuş hisseder. Çünkü hedefleri için yakın çevresini (aile, yakın arkadaş, akraba..) ihmal eder ve ilişkileri kötüleşir. Yaşamı planlamak, yaşamı yönetmenin önemli bir parçasıdır. Bazen çok fazla seçeneğin olması, kişileri kayıtsız bırakır. Bireylerin yaşam doyumlarını etkileyen unsur “ne istediğini” bilmemektir. Kendimizi yönetmeden önce kendimizi iyi anlamamız gerekir. Carl Rogers'a göre herkesin kendi ideal benliği vardır ve kendini algılar (Yeung ve Shan, 2018). Kişinin hedeflerine ulaşması kişisel yaşam doyumunu üzerinde etkilidir. Planlı ve ulaşılabilir hedeflere öz disiplini yüksek kişiler ulaşabilir. Bireylerin öz disipline sahip olmaları, akılcı, net ve açık hedefler belirleyerek zamanlarını iyi planlamaları yaşamlarını yönetme kapasiteleri ile mümkündür. Kişisel hedeflerine ulaşabilen insanların da yaşam doyum düzeyleri diğer insanlara göre yüksek bulunmuştur (Lee ve ark., 2009).

2.1.2.3. Duygusal emek

Bu modern dünyada duygu, hayatımızın önemli bir parçasıdır. Duygu, bir insanın yaşam tarzının değişmesine katkıda bulunabilir. Ashford ve Humphrey (1995)'e göre duygu, günlük örgütsel yaşamın ayrılmaz bir parçasıdır. Ayrıca bireysel hayatlarımızda günlük duyguların etkisi önemlidir.

Bazı insanlar duygularını nasıl kontrol edeceğini bilirken birçok insan onu kontrol etmeyi bilmez çünkü duygu çok karmaşık bir terimdir. Özellikle duygusal emek veya duygu yönetimi bir bireyin yaşam doyumunu üzerindeki etkisinin daha iyi

anlaşılmasına katkıda bulunur. Hochschild (1983) duygusal emeği, gözlemlenebilir bir yüz ve bedensel görüntü oluşturmak için duyguların yönetimi olarak tanımlamaktadır. Duygusal emek, duygunun içsel duygularla tutarsız olup olmadığına bakılmaksızın uygun duyguyu sergileme eylemidir (Akt.: Ashford ve Humphrey, 1995).

Morris ve Feldman (1996), duygusal emeği, kişilerarası ilişkiler esnasında istenen duyguyu ifade etmesi gereken çaba, planlama ve kontrol olarak ifade etmektedir (Gardner, 2010). Grandey (2000) duygusal emeği, örgütsel hedefler için hem duygu hem de ifadeyi düzenleme süreci olarak tanımlar.

2.1.2.4. Benlik saygısı

Genel bir tanımı olmamakla birlikte, yapılan tanımların ortak noktası, bireyin kendine yönelik olumlu ve olumsuz tutumları olarak görülmektedir. Branden (2001), benlik saygısının, kişisel yetkinlik duygusu ve kişisel değer olarak tanımladığı özgüven ve öz saygının toplamı olduğunu belirtmiştir. Balat ve Akman (2004) benlik saygısının iki boyuttan oluştuğunu belirtir: yüksek ve düşük benlik saygısı. Bu bağlamda, özgüveninin yüksek olduğu bireylerin kendilerini değerli ve saygın hissettiklerini; buna karşılık benlik saygısı düşük olan bireylerin kendilerinden tatmin olmadıklarını ve kendilerini reddeder şekilde davrandıklarını belirtmişlerdir. Vohs (2003), yüksek benlik saygısı olan bireylerin iyi ilişkileri olduğunu, insanlar üzerinde olumlu izlenimler bıraktıklarını ve bir grup içinde konuşmaya istekli olduklarını vurgulamıştır (Kurnaz, Teke ve Günaydın, 2020). Plummer (2007), düşük benlik saygısına sahip bireylerin yeteneklerine çok az değer verdiğini, genellikle başarılarını inkâr ettiğini ve hedef belirlemede ve problem çözmede zorluk yaşadıklarını vurgulamıştır.

2.1.2.5. Dini tutumlar

Dini tutum, insanların yaşam doyumlarını etkileyen, kendilerini iyi hissetmelerini sağlayan unsurlardan biridir. Bu anlamıyla kişisel iyi oluş ve yaşam kalitesini arttırmasından dolayı, yaşam doyumu üzerine çalışan araştırmacıların dikkatini çekmiştir. Kıta Avrupa'sında yapılan çalışmalarda kişilerin dini tutumları ile yaşam doyumu arasındaki ilişkiyi çapraz ve ilişkiyel bir şekilde incelenmiş ve dini tutum ile yaşam doyumu arasında pozitif korelasyon bulunmuştur. Bununla birlikte, dini tutum yaşamın anlamını bulmanın bir yolu olduğu kadar varoluşsal boşluktan ve

varoluşsal çaresizlikten kaçınmanın da bir unsuru olduğu görülmüştür (Aquino ve ark., 2009). Amerika'da yapılan çalışmalarda ise dini tutumla olumlu yaşam doyumu arasında olumsuz ilişkiler bulunmuştur (Samuel ve Pandey, 2018).

2.2. Ebeveyn Kabul – Red Algısı

2.2.1. Ebeveynler tarafından kabullenme veya reddedilme

Bir çocuk için en önemli hak, güven hissini yaşayabileceği, korunup kollanacağı bir aile içinde yaşamasıdır. Her canlı bakıma, ilgiye, korunmaya, sevmeye, duygusal olarak güven içinde yaşamaya, temel bakım ve sağlıklı koşullarda yaşamayı hak eder.

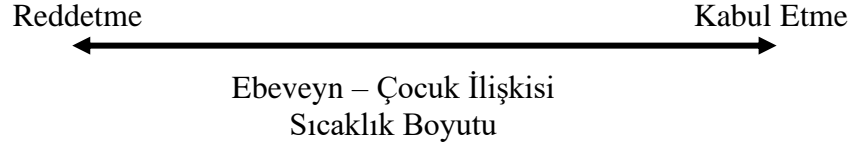
Duygusal ebeveynler esasında aile olmaya hazır olan kişilerdir. Çocuk sahibi olmaktan öte, varlığına saygı duyularak, her türlü şok edici olumsuz durum ve davranıştan korunan, travmatik duygusal çöküntüler ve izlerle büyümesine izin verilmeyen, çocuklarının ihtiyaçlarına cevap veren duygusal ebeveynler esasında aile normlarının ne olduğunu da yeni yetişen çocuğa yaşayarak öğretmiş olurlar. Tümevarımsal akıl yürütmeye benzeyen bu durumu bir yaşam prensibi ve disiplin tekniği olarak kullanan ebeveynler, büyük olasılıkla, bağımsız, girişken, işbirlikçi ve kendine güvenen çocuklar yetiştirmede ustalık göstereceklerdir. Bu şekildeki olumlu ebeveyn davranışlarının altında, şüphesiz ki yüksek düzeyde uyum, psikososyal yeterlilik, benlik saygısı ve akademik başarı bulunmaktadır (Rohner, Khaleque ve Cournoyer, 2005).

Aksine, şiddet ve reddedilmenin hakim olduğu, yeterli düzeyde sevgi ve desteğin sağlanmadığı ebeveyn-çocuk ilişkilerinde, çocuklarda depresyon, intihar eğilimi, olumsuz duygudurum, şiddet, agresiflik gibi duygusal ve davranışsal sorunlar gözlenmektedir. Bununla birlikte çocukta ebeveyne karşı düşmanlık ve nefret biriktiği ifade edilmektedir (Repetti, Taylor ve Seeman, 2002).

Çocuklar için onları yetiştiren ebeveynleri (anne -baba) çok önemlidir. Tüm insanların onlar için önemli olan kişiler tarafından sıcaklık almaya ihtiyaçları vardır. Ebeveyn çocuk ilişkisinin bir bileşeni olan sıcaklık boyutunun bir ucunda, kabul etme, diğer ucunda ise reddetme yer alır.

Ebeveyn kabulü, anne-babaların çocuklarına karşı gösterdikleri sıcaklık, şefkat, bakım, ilgi, destek ya da kısaca sevginin ön plana çıkması olarak tanımlanmaktadır.

Reddetme ise, bu duygu ve davranışların olamadığı veya belirgin şekilde esirgendiği, bunun yanında çocuğu inciten çeşitli fiziksel veya psikolojik davranış veya duyguların sergilenmesi olarak tanımlanabilir (Gregory, 2008).

Şekil 2.1: Ebeveyn – Çocuk İlişkisi Sıcaklık Boyutu: Kabul – Red Doğrusu

Kaynak: Mazaheri, M.A., Mousavi, P.S., Ghanbai, S., (2019). Acceptance of Spouse and Psychological Adjustment of Women: The Mediating Role of Parental Acceptance, <https://www.researchgate.net/publication/333260915> adresinden (Erişim Tarihi: 05/06/2021)

Rohner (1975) genel olarak ebeveyn davranışını iki boyutta incelemiştir: kabul etme ve reddetme. Yazara göre, ebeveyn çocuk ilişkilerini gösteren *Kabul Etme – Reddetme* bir doğrunun iki zıt ucudur ve bir uçta, çocuklarına karşı sevgi, merhamet ve şefkat gösteren; diğer uçta, çocuğa karşı daha şiddetli ve istismar edici uygulamalar kullanan ebeveynler olacaktır (Akt: Rohmez, Khaleque ve Cournayer, 2005).

Çocuğunu kabul eden ebeveynler, sözlü ya da fiziksel olarak sevgisini, ilgisini, şefkat ve merhametini gösteren ve pozitif disiplin yöntemlerini kullanan, sosyal, duygusal ve entelektüel gelişimini teşvik eder anne ve babalardır. Bu davranış ve duygu kalıplarının bebeklik veya çocukluk döneminde kalmayın, ebeveynler hayattayken sürekliliğini sergilemeleri gerekmektedir.

Rohner (1986) için ebeveyn reddi, ebeveynlerin sıcaklığının, şefkatinin, merhamet ve ilgisinin yokluğu veya önemli ölçüde geri çekilmesidir. Ebeveynlerin çocuklarına karşı düşmanlık ve şiddet uygulamaları, ilgisizlik ve ihmal göstermeleri ve çocuğun gelişim aşamalarında bu tutum ve davranışlarında farklılaşmanın olmaması esasında çocuğun reddedildiğini gösteren emarelerdir (Emirdağ, 2018).

Yukarıda her iki boyut içinde vurgulanan süreklilik ifadesi, ebeveyn davranışlarının kavramsallaşmasında önemli bir unsurdur. Çünkü ebeveyn davranışının süreklilik göstermemesi “istismarcılık” olarak ifade edilebilirken, annenin hamileliğinden itibaren gelen çocuğa karşı duyulan olumsuz duygu ve düşünceler “reddi” anlamına gelmektedir (Gershoff, 2002, Akt: Rohner, Khaleque ve Cournayer, 2005).

Ebeveyn tarafından sergilenen kabul-red fenomeni, esasında anne-babanın ifade etmesinden ziyade çocuğun bunu hissediyor ve yaşıyor olmasıdır. Çocukları tarafından, ebeveynlerinin kendilerinden hoşlanmadıklarını, onaylanmadıklarını veya mağdur olarak hissettiklerinin dillendirilmiş olması bu olgunun yaşandığını göstermesi açısından önemli bir beyandır.

Günümüzde zamansal analizlerle ebeveyn davranışlarının çocuğun hayatındaki izdüşümlerinin etkileri ortaya konuşmuştur. Boylamsal bir çalışmada, Cohen ve Brook (1995), ebeveynlerin, bedensel cezalar da dahil olmak üzere, cezalandırma tekniklerini kullanma şekillerini incelemişler ve ebeveynlerin kullandıkları ceza-ödül yöntemlerinin çocuklar üzerindeki etkisi 8 ve 10 yıl sonra davranış problemleri teşhisi konarak kendilerini gösterdiklerini bulmuşlardır. Çocukluk travmaları olarak popüler bir söylemle karşılık bulan bu durumun aynı şekilde ebeveyn kabul-red davranışlarında da karşılıklı ve iki yönlü bir ilişkiye işaret ettiğini söylemek mümkündür (Gershoff, 2002).

Ebeveyn davranışlarının sonuçlarıyla ilgili önemli araştırma sonuçları olmakla birlikte, Ağca (2017)'nin de işaret ettiği gibi, ebeveyn davranışlarını belirleyen nedenleri ve faktörleri analiz eden çok az çalışma vardır. Konumuzla ilgili olarak sorulması gereken temel soru ebeveynler çocuk sahibi olduklarında ve onları eğitirken, neden kabul-red sürekliliği içinde bulunuyorlar? Bu temel sorunun cevabının bulunması için derinlemesine ve çok boyutlu yapılacak araştırmalar yapılması gerekir. Alandan ve klinik vakalardan elde edilecek bulguların analizi ve değerlendirilmesi birçok araştırmacı için heyecan verici ve popüler bir çalışma alanı oluşturacaktır. Bu soruya cevap bulmaya çalışan bilim insanları ve uzmanlar belli modeller kurgulamışlardır. Olguyu bu modeller üzerinden açıklamaya gayret etmişlerdir. Konuyla ilgili yaklaşımları ve yapılan çalışmaları tarihi süreci içinde derlediğimizde ebeveynlerin kişiliklerine ve kişisel yaşam öykülerine odaklanılarak açıklamalar yapıldığı görülmektedir.

Daha 1980'li yıllarda araştırmacılar, yalnızca tek bir analiz düzeyini ele almışlardır. Bireysel, ailevi veya sosyal boyutları hesaba katan açıklayıcı bir model kurguladılar ve bu modele göre de ebeveynlerin kişiliğine veya kişisel geçmişine bakılarak ebeveyn-çocuk ilişkisini anlamaya ve tanımlama gayretinde olmuşlardır.

Klasik dönem olarak adlandırılan bu dönemde yapılan araştırmalarda çocuğun davranışlarının ebeveyn davranışlarını etkilediği varsayımıyla hareket edilmiştir. Onlara göre çocuk eğitilmek için dünyaya gelmiştir ve zaten dünyaya gelişinde gnahkardır, günahlarından arındırmak için vaftiz edilmesi gerekir. Bundan dolayı da özellikle davranış problemi olan çocukların ebeveynleri tarafından cezalandırılmaları, zorlayıcı ebeveynlik tekniklerini kullanmaları doğaldır (Aktaş, 2011).

Daha sonraki araştırmalar ise çocuğun davranışlarının ebeveyn davranışlarıyla tanımlanması modeli üzerinde odaklanmıştır. Ebeveynlerin birinde veya her ikisinde görülen psikopatolojik semptomların varlığı ile ortaya çıkan kişilik bozukluklarının, çocuğun kabul veya reddi üzerinde tanımlayıcı bir faktör olacağı belirtilmiştir. Paquette ve arkadaşlarının (2000) anneler üzerine yaptığı araştırmada, annenin anksiyete veya depresyon belirtilerinin çocuğun yıkıcı davranış sergilemesinde etkili olduğu; ayrıca çocuğun yıkıcı davranışlarının da annenin negatif kontrol tekniklerini kullanmasına aracılık ettiği ortaya koyulmuştur (Boru, 2020).

Ebeveyn-ocuk ilişkisini tek düze veya ikili ilişkisel boyutta incelemenin yetersiz olduğunu düşünen sosyal bilimciler, aile davranışlarını sosyal değişkenler karşısında toplumsal entegrasyonunu başarma düzeyi, sosyo-ekonomik durumu, siyasi ve politik katılım düzeyleri, toplumsal örgütlenmede gösterdikleri katkı ile anlamak gerektiğini belirtmişlerdir. Daha bütünleşmiş ve yakın sosyal bağlımlarına daha fazla dahil olan ebeveynlerin, çocuklarına daha sıcak ve daha sevecen ebeveynlik yaptıkları belirlenmiştir. Zira sosyal hayatlarındaki bu bütünleşme, ebeveynlere, çocuklarının bakımı için onları destekleyen sosyal ağlar sağlar (Eş, 2013). Dahası, daha fazla sosyal destek aldığını iddia eden ve aldıkları destekten memnun olan ebeveynlerin, çocuklarıyla olan etkileşimlerinde daha olumlu oldukları: buna bağlı olarak da şiddet içeren disiplin tekniklerini daha az tercih ettikleri bulunmuştur (Güvenç, 2016). Bu sonucu destekleyecek bir başka çalışmada ailelerin sosyoekonomik statüleri ile çocuklara verilen ceza teknikleri karşılaştırılmış, statü yükseldikçe bedensel ceza kullanımının azaldığı görülmüştür (Yaman, 2019).

Son olarak, ebeveynlerin çocukların kabul veya red davranışlarının nedenlerini tüm karmaşıklığıyla anlamaya yönelik olarak ortaya koyan ekolojik perspektif bakış açısına göre ebeveyn davranışının açıklanmasında ilgili tüm faktörleri aynı anda dikkate almak gerekmektedir. Bu bakış açısına göre ebeveyn davranışlarını etkileyen değişkenler arasındaki karşılıklı etki süreçlerinin anlamlandırılması gerekmektedir.

Bunun için de araştırmacıların boylamsal çalışmalara ve karmaşık metodolojik tasarımlara ihtiyaç vardır. Çocuklara yönelik nleme ve müdahale programlarının tasarlanması için ebeveyn davranışlarının geliştirilmesine odaklanılan, her bir davranışı kapsayan eylem nerileri eklemesi gerekmektedir.

Ebeveynlerin çocuklarını kabul veya red davranışlarındaki dinamikleri açıklamaya alışan Ebeveyn Kabul – Red Kuramı (EKAR) ocuklukta algılanan ebeveyn tarafından kabullenilme veya reddedilmenin çocuğun genel uyumu üzerindeki etkilerini araştıran bir kuramdır. Kuram, ocuğun kabullenme veya reddedilme nedenlerine, sonuçlarına ve etki eden faktörlere odaklanmıştır (Gregory, 2008).

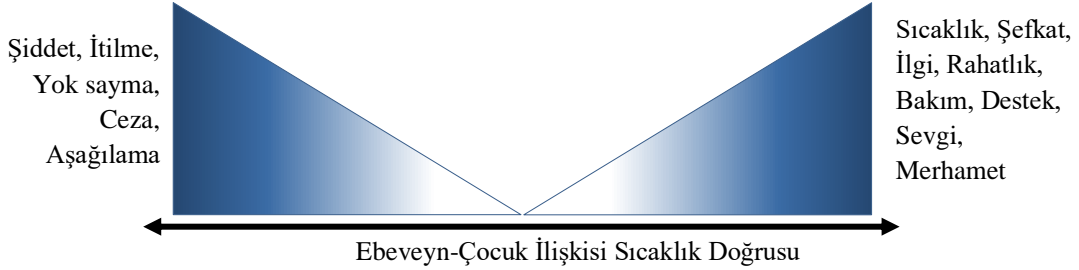
Yapılan araştırmalarda ebeveyn tarafından kabul veya reddedilmenin çocukların, hem duygusal, davranışsal, sosyal ve bilişsel gelişimini, hem de yetişkinlikteki psikolojik uyumlarını etkilediğini göstermektedir (Akt: Gregory, 2008).

Ebeveyn Kabul-Red Kuramı (EKAR), ebeveyn kabulü ve reddinin başlıca nedenlerini, sonuçlarını ve diğer ilişkilerini tahmin etmeye ve açıklamaya çalışan bir sosyalleşme kuramıdır (Rohner, 2003). Kuramın en dikkate değer özelliği, algılanan ebeveyn kabul reddi ile ilgili oldukları için ebeveyn ocuk ilişkilerinde doğrulanabilir evrenseller arayışı ve aynı zamanda kabul-red sürecinin evrensel etkilerini araştırmasıdır (Cournoyer, 2000).

EKAR araştırmacıları, bu amaca ulaşmak için kırk yıldan fazla bir süredir, global ölçekte pek çok topluluk içindeki ebeveyn-ocuk ilişkilerinin ayrıntılarını ve ayrıca ebeveyn-ocuk ilişkilerindeki gelişimleri zamansal analizler yardımıyla araştırmışlardır. Bu çalışmaların kapsamının genişliği göz önüne alındığında, ebeveyn ocuk ilişkisinde, çocukların ne kadar kabul edildiğini veya reddedildiğini değerlendirmek için kullanılan ortak bir anlam yapısını ortaya koyduğu söylenbilir. Yani, dünyanın herhangi bir yerindeki bireyler, ebeveyn kabul-reddi deneyimine psikolojik olarak aynı şekilde yanıt verme eğilimindedirler (Symonds, 2010).

Ebeveyn-ocuk ilişkisinde kabul/red boyutuyla ilişkili olan birçok sosyokültürel bağıntı vardır. Ebeveyn kabulü ve reddi, ebeveynliğin *sıcaklık boyutunun* temelini oluşturur. Bu, tüm insanların üzerine yerleştirilebileceği bir boyut veya sürekliliktir. Çünkü çocuklukları boyunca herkes, büyük bakıcıların elinde az çok sevgiyi

deneyimlemiştir. Bu nedenle sıcaklık boyutu, ebeveynler ve çocukları arasındaki duygusal bağın kalitesi ve ebeveynlerin bu duyguları ifade etmek için kullandıkları fiziksel ve sözlü davranışlarla ilgilidir.

Şekil 2.2: Ebeveyn Çocuk İlişkisinde Kabul – Red Göstergelerinden Sıcaklık Boyutu
Kaynak: Rohner, 1996 (Akt.: Gregory, 2008).

Sürekliliğin bir ucu, ebeveynlerin çocuklarına karşı hissedip ifade edebilecekleri sıcaklık, şefkat, ilgi, rahatlık, ilgi, bakım, destek veya basitçe sevgiyi ifade eden ebeveyn kabulüyle tanımlanır. Sürekliliğin diğer ucu, bu duygu ve davranışların yokluğuna veya önemli ölçüde geri çekilmesine ve çeşitli fiziksel ve psikolojik olarak incitici davranışların ve duygulanımların varlığına işaret eden ebeveyn reddini gösterir.

Yukarıda Rohner ve arkadaşları tarafından yapılan araştırmalara dayanılarak hazırlanan Şekil 1.2'deki ifadelerin farklı kombinlerini oluşturmak mümkündür. Örneğim, ebeveynlerden biri veya her ikisi çocuklarına karşı soğuk ve şefkatsiz davranabilir ki bu durum, sıcak ve şefkatli olmanın tersidir. Ayrıca düşmanca ve toleranssız da olabilirler. Bunlarla birlikte çocuklar tarafından ifade edilen başka olumsuz söylemler ve davranışlar da olabilir.

Ebeveynlerin çocuklarına karşı gösterecekleri sıcaklık veya soğukluk, düşmanlık, ilgisizlik, kızgınlık, pişmanlık, sarılmak, öpmek gibi içsel davranışları, esasında onların psikolojik duygularını ifade eder (Rohmer, Khaleque ve Cournayer, 2004). Bundan dolayı eğer ebeveynler çocuklarına karşı sevgi ifadeleri kullanıyorlar ve davranışlarıyla da bu duygularını gösteriyorlarsa gerçekten onlara karşı merhamet duyuyorlardır.

Ebeveynlerin sözel olarak ifade etmemekle birlikte çoğu zaman duygularının bir tezahürü olarak sergiledikleri gözlemlenebilir davranışlar sergiledikleri olur. Ebeveyn

sevgisini sarılarak, öperek, okşayarak, korktuğunda sakinleştirerek, yanlılıkla yaptığı birşeyi görmezden gelerek fiziksel olarak gösterebilir. Başkalarının yanında çocuğunu öven, iltifat eden veya çocuğa güzel sözler söyleyerek onurlandıran ebeveyn de çocuğuna karşı sevgi, şefkat ve merhamet barındırıyor demektir. Bunlar gibi pek çok şefkatli, geliştirici, destekleyici ve sevgi dolu davranış, ebeveyn kabulünün davranışsal ifadelerini tanımlamaya yardımcı olur.

EKAR Kuramına göre ebeveynlerin kızgınlık veya düşmanlık duygularıyla hareket ettiklerinde yani saldırganlık davranışları gösterdiklerinde, çocuğu reddettikleri anlaşılır. Ebeveynlerin çocuklarını reddetmeleri durumunda son derece mütecaviz davranışlar sergileyebildikleri görülmektedir. Vurma, itme, bir şeyler fırlatma ve çimdikleme gibi fiziksel saldırganlığın yanında alaycı, küfürlü bağırma, çocuğa karşı düşüncesiz aşağılayıcı şeyler söyleme gibi sözel saldırganlık araçlarını kullanabilmektedirler.

EKAR Kuramının *kişilik* alt boyutu, algılanan ebeveyn kabulü ve reddinin psikolojik veya zihinsel sağlıkla ilgili sonuçlarını tahmin etmeye ve açıklamaya çalışır. Kişilik alt boyutu, her insanın biyolojik temelli duygusal ihtiyaçlarını karşılayan insanlara karşı değer vermesini evrimsel bir miras olarak kabul eder. İnsanın temel biyolojik taleplerini karşılayan kişi de onun için hayattaki en önemli insandır. Bebekler ve çocuklar için bu talepleri en iyi şekilde karşılayabilecek kişiler tipik olarak ebeveynleridir. Ancak ergenler ve yetişkinler için bağlanma figürleri ebeveyn olmayan kişiler olabilir (Rohber, Khaleque, Cournayer, 2004).

EKAR Kuramına göre, çocukların duygusal güvenlik ve rahatlık duygusu, ebeveynleriyle olan ilişkilerinin kalitesine bağlıdır. Ebeveynlerin kabul ve reddinin zaman içinde çocukların kişilik gelişimini şekillendirmede benzersiz bir etkiye sahip olduğu varsayılmasının nedeni bu varsayımdan ileri gelmektedir.

Kişilik alt boyutu, kişiliğin dış ve iç faktörlerden motive olduğunu veya etkilendiğini kabul eder. Ancak bu etkilenmenin ve kalıcılığın, mevcut çevrede, zamanla gerçekleşmesi mümkündür. Kişiliğin oluşması için bireyin önem verdiği kişi veya kişilerden olumlu yanıt alması beklenir. Aksi takdirde duygusal ve davranışsal olarak olumsuzluklar yaşayabilir. Bu kurama göre, reddedilen çocukların kendilerini endişeli ve güvensiz hissetmelerinin nedeni en yakınlarındaki kişilerden olumlu yanıt alamamalarıdır. Bu duyguları yatıştırmak ve ihtiyaçlarını karşılamak için reddedilen

çocuklar genellikle kabullenilmek için isteklerini artırır. Ebeveynleri tarafından reddedilen çocukların kabullenilen çocuklara göre daha bağımlı¹ olma eğilimi göstermelerinin nedeni budur (Saha, Linte, Kumar, 2020).

Bağımlılık, EKAR Kuramında bir süreklilik olarak yorumlanır. Kurama göre süreklilik iki uç nokta arasındaki doğrusal hareketi ifade ettiğinden, bu iki ucun biri bağımsızlığı tanımlarken diğer uç bağımlılığı tanımlamaktadır. Bağımsız çocuklar, olumlu tepkiye olan ihtiyaçları yeterince karşılanan ve böylece sık ya da yoğun özlemden ya da önemli diğerlerinden yardım almak için davranışsal taleplerden uzaklaşan çocuklardır. Öte yandan, çok bağımlı çocuklar, olumlu yanıt için sık ve yoğun bir istek duyarlar. Ebeveynlerinden bir tepki alabilmek için de normalden fazla istek ve talepte bulunurlar (Saha, Linte, Kumar, 2020).

EKAR Kuramına göre, çocuklar arasındaki bağımlılığın derecesini ve türlerinin çeşitliliğini, kabul veya reddedilme algıları belirlemektedir. Reddedilen çocukların çoğu, sürekli güvence ve duygusal desteğe ihtiyaç duyarlar.

Kişilik alt kuramına göre, ebeveyn reddi, bağımlılığa ek olarak başka kişilik sonuçlarına da yol açar. Bunlar şunları içerir: düşmanlık, saldırganlık, pasif saldırganlık veya düşmanlık ve saldırganlığın yönetimiyle ilgili psikolojik sorunlar; duygusal tepkisizlik; algılanan ret ve ebeveyn kontrolünün biçimine, sıklığına, süresine ve yoğunluğuna bağlı olarak olgunlaşmamış bağımlılık veya savunmacı bağımsızlık; bozulmuş benlik saygısı; öz yeterliliğin bozulması; duygusal istikrarsızlık; ve olumsuz dünya görüşü. Teorik olarak, bu eğilimlerin reddedilmenin yarattığı yoğun psikolojik acı nedeniyle ortaya çıkması beklenir (Rohmer, Khaleque ve Cournayer, 2004).

Sonuç olarak, birçok reddedilmiş çocuk, kendilerini daha fazla reddedilmenin acısından korumak için duygusal olarak kapanırlar ve daha az duyarlı hale gelirler. Ebeveynleri tarafından reddedilen çocukların özsaygı (duygusal) ve öz yeterlilik (davranışsal) alanlarında yetersizliklerin oluşacağı tahmin edilmektedir. Bunun nedeni, sembolik etkileşim teorisinde tanımını bulduğu şekliyle, bireylerin kendilerini ebeveynlerinin gördüğünü düşündükleri gibi görme eğiliminde olmalarıdır. Bu nedenle, ebeveynleri tarafından sevilmediğini düşünen veya hisseden çocuklar,

¹ “Bağımlılık” terimi, duygusal destek, ilgi, bakım ve benzer davranışlar için içsel arzu veya psikolojik destek beklentisi; sevilme isteği olarak kullanılmıştır.

sevilmeye değmediklerini hissedeceklerdir. Sevgi dilini geliştiremediklerinden, sosyal ilişkilerinde kuşkucu, temkinli, kararsız ve savunmaya hazır bir üslup geliştireceklerdir. Yoğun stres ve öfke algılanan reddedilmenin diğer sonuçlarıdır ve reddedilmiş çocukların stresle etkili bir şekilde başa çıkma kapasiteleri düşüktür (Naveed ve Kasana, 2017).

Algılanan reddedilmeyle ilişkili tüm bu şiddetli acı verici duygular, çocukları olumsuz bir dünya görüşü geliştirmeye sevk etme eğilimindedir. Olumsuz dünya görüşü, olumsuz benlik saygısı, olumsuz öz-yeterlilik ve yukarıda açıklanan diğer kişilik eğilimlerinin bazıları, reddedilen çocukların sosyal bilişinde veya zihinsel temsillerinde önemli unsurlardır. EKAR Kuramında zihinsel temsil kavramı, geçmiş veya güncel deneyimlerden inşa edilen genellemelerden oluşur. Duygu, düşünce ve değer sistemini etkilediği gibi kişiler arası ilişkilerini de şekillendirir. Aslında, çocukların kendileri ve dünyaları hakkında düşünme biçimleri, hayatlarını yaşama biçimlerini şekillendirir (Geçtan, 2012). Bu en çok reddedilen çocuklar için geçerlidir. Örneğin, reddedilen çocukların çoğu, düşmanlığın olmadığı yerde düşmanlığı algılama ya da güçlü karşı bilgiler karşısında kişisel değer duygularını değersizleştirme eğilimindedir. Dahası, reddedilen çocuklar genellikle kişisel ilişkilerin zihinsel imgelerini öngörülemez, güvenilir ve belki de incitici olarak oluştururlar (Sayar ve Dinç, 2016).

2.2.2. Ebeveyn kabul ve reddini etkileyen unsurlar

Ebeveyn kabul red araştırmaları özel eğitim alanında araştırmacıların dikkatini çeken konulardan biridir. Alanda yapılmış birçok araştırmada, araştırmacılar konunun farklı boyutlarını ele alarak, ebeveyn kabul red düzlemindeki bu iki uç noktanın farklı alanlarına düşen izdüşümlerini incelemişlerdir. Literatür incelendiğinde kabul red ölçeğini bazı değişkenlerin aracı rolü çerçevesinde ilişkilendirildiği görülmektedir. Bu unsurlardan bazıları ebeveynliğe hazır olmama, ailenin yaşam koşullarının zorluğu, yanlış eş seçimi, psikolojik unsurlar, kültürel değerlerdir. Stres, depresyon, kaygı gibi olumsuz duygularla; iyimserlik, mutluluk, umudvar olma gibi psikolojik iyi olma halleri bu unsurların sonucu veya bizatihi nedeni olarak görülmektedir.

2.2.2.1. Ebeveynliğe hazır hissetmeme

Eşlerin evliliğin ilk yıllarında planlamadan dünyaya getirdikleri çocuk, tüm aile düzenini bozmakta, eşlerin birbirlerine karşı sorumluluk ve bağlılıklarını olumsuz etkilemektedir. Binay (2015)'in evliliklerinin ilk 5 yılında boşanan kişiler üzerine yaptığı araştırmasında, aldatma ve şiddetten sonra, çocukla birlikte meydana gelen aile işlevinin bozulması olduğunu belirtmiştir. Kaldı ki aynı çalışmada kadının hamileliği esnasında kocanın aldattığı sonucu yer almaktadır.

Eşlerin ebeveyn olmaya hazır olmaları, her iki tarafında psikolojik, fiziksel ve ekonomik olarak hazır olmaları anlamına geldiği gibi, hamilelik sürecinde yaşanacak sorunların farkında oldukları, mental olarak bu durumun üstesinden gelineceği anlamına gelmektedir.

Eşlerin özel gereksinimli bir çocuğa sahip olacaklarını, hamilelik sürecinde yapılan bir takım görüntüleme teknikleri ile bilmeleri mümkündür. Çocuğun kabullenilmemesinin ilk emaresi bu noktada başlar (Aydoğan, 1999). Dünyaya gelmesiyle birlikte anne ve babada oluşan bu negatif düşünce çocuğa karşı yapılan her davranışın da temellini oluşturmaktadır. Her ne kadar kültürel olarak annenin veya babanın engelli de olsa çocuğuna sahip çıkacağı bir gerçek olmakla birlikte, bu duygunun sahiciliği yapılan birçok çalışmada sorgulanmıştır (Ersoy, 1997; Aniel, 1993; Ceylan, 2004; Aydemir, 2009; Erdal, 2019; Aytakin, 2019; Botu, 2020).

2.2.2.2. Yaşam koşullarının zorluğu

Özel gereksinimli çocuğu olan aileler üzerine yapılan çalışmalarda gelir durumu göz önüne alındığında, engellilik oranının düşük ve orta gelir gruplarına mensup ailelerde daha yüksek olduğu, engelli dünyaya gelmenin yoksulluğun bir alameti olarak görülebileceğini ifade eden Rüstemova (2018) yaptığı çalışmada ailelerin yaşam kalite düzeyi, hane geliri ve çocuk sayısı değişkenlerinin özel gereksinimli çocuğun reddi ile negatif ilişkili bulmuştur.

Özel gereksinimli çocuğa sahip çalışan annelerin çocuktan sonra işlerini bıraktıkları, çocuğunun eğitimine kendini adadıkları, ailenin gelirde düşme olduğundan ekonomik zorluk içine girdikleri, ailenin işlevinde bozulmalar olduğu yapılan çalışmalarda ortaya koyulmuştur (Akkök ve ark., 1991; Eş, 2013; Genç, 2015; Şengün, 2018).

2.2.2.3. Yanlış eş seçimi

Ebeveynler üzerine yapılan çalışmalarda eşlerin birbiriyle uyumu, evlilik hayatlarını olumlu etkilemektedir. Birbirini seven çiftlerin, günlük hayatın zorluklarına karşı birlikte hareket ettiklerinden daha az stres ve anksiyete gibi olumsuz duygulara sahiptirler (McGraw, 2005). Aile içindeki uyum, aileye zarar verecek iç ve dış etkilerinden kaynaklı tüm gelişmelere karşı duyarlı olmayı gerektirir. Bu duyarlılığın oluşması ailenin çekirdeğini oluşturan ebeveyn eşler sayesinde gerçekleşecektir.

Eşlerin uyumlu olması, birbirilerine sevgi saygı duyan eşlerin varlığıyla mümkün olmaktadır. Ebeveyn olan bu eşlerin ortak çocuklarına karşı, kendi aralarında oluşan uyumu devam ettirmek bağlamında, çocuklarına karşı toleranslı oldukları, sevgi, şefkat, merhamet gibi sıcaklık ifade eden duyguları yaşadıkları görülmüştür (McGraw, 2005). Ayrıca sevmediğı, hoşlanmadığı, mecburi birlikten dünyaya gelmiş çocuğun da kabullenilmesinin zor olacağı belirtilmiştir (Mazaheri ve ark., 2019).

2.2.2.4. Psikolojik uyumsuzluk

Kişisel psikolojik uyumsuzluk, bireylerin uzun süreli stresli uyarılar veya genel olarak çevre karşısında karşılaştıkları duygusal, bilişsel ve davranışsal zorlukları içeren bir şemsiye kavramdır.

Uzun süreli stres altında kalan bireylerin duygu durumlarında bozulmalar görülmektedir. Üzüntü, sinirlilik, düşük motivasyon, ani ve öfke dolu tepkiler, iştahsızlık, sosyal ortamlardan uzaklaşma, uykusuzluk gibi psikosomatik tepkiler tipik depresyon ve stres çıktılarıdır. Fakat kişisel psikolojik uyumsuzluk tüm bunlardan farklı olarak bilişsel ve davranışsal boyutları kapsayan bir duygudurumdur (Taştan ve Torun, 2016).

Özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin üzerinde yapılan çalışmalarda depresyon, stres ve anksiyete bozukluklarının normal çocuğa sahip ebeveynlere göre yüksek bulunmuştur. Bu yoğunlukta yaşanan stresin kaynağına karşı duyulan olumsuz düşüncenin bireyler üzerinde bilişsel düzeyde etkisinin olmaması mümkün değildir. Bununla birlikte davranışların kökü olan düşüncelerin biliş boyutunda gerçekleştiğı

göz önüne alındığında, ebeveynlerin çocuklarına karşı duydukları olumsuz duygular, çocuğun kabul red düzeyinde etkili olmaktadır.

2.2.2.5. Kültürel değerler

Kültürel değerler bağlamında özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin çocuklarını kabul reddetme düzeyinde ele alan araştırmacıların öne sürdüğü argümanlardan en temeli sosyal baskınlık teorisidir. Yıldırım ve Dökmen (2004)'e göre sosyal baskınlık yönelimi yüksek olan bireylerin dezavantajlı grupların üyelerine yönelik önyargı düzeyleri yüksek olmaktadır (Akt.:Tekeş, 2013). Sosyal baskınlık yöneliminin alt boyutlarından olan grup temelli baskınlık ve eşitliğe karşı olma düzeyleri arttıkça, engellilere yönelik önyargı düzeyi artmaktadır.

Kültürel değerler bakımından adil dünya fenomeni de önemlidir. “*İnsanların başlarına gelen iyi ya da kötü şeyleri hak ettikleri için yaşadıkları inancı*” olarak özetlenen adil dünya inancı, doğası gereği hedef aldığı bütün dezavantajlı grupları suçlama eğilimindedir. Ebeveynlerin özel gereksinimli çocuk gerçeğinden hareketle, başına gelen bu durumun sorumlusu olarak çocuğu tutabilmektedirler (Akt.: Tekeş, 2013).

Ayrıca, Tekeş (2013)'in otoriteryan kişilik kuramının temel varsayımına açıkladığı engellilik ve kültürel değerler arasındaki ilişki bağlamında siyasi görüş farklılığına göre sağ siyasal görüşe gidildikçe engellilere yönelik önyargının arttığı belirtilmiştir.

2.3. Araştırmanın Amacı ve Araştırma Soruları

Özel eğitim alanında yapılan akademik çalışmaların pür bir şekilde sadece alanın öğretim kısmıyla sınırlı kalması mümkün değildir. Doğası gereği özel eğitimin psikolojik, sosyolojik, ekonomik, hukuksal ve siyasal birçok alanla teması mevcuttur. Bu araştırma, toplumun dış çemberinde konumlandırılan engelli ve özel eğitim gerekinimi olan çocukların ebeveynlerine odaklanmıştır. Anne ve babanın engelli çocuğu, olduğu gibi kabullenmesi ve bu gerçeğe yüzleşmesi, birçok dinamiği içinde barındırmaktadır. Ana-babanın ebeveyn olgunluğu, eğitim düzeyi, toplumsal statüsü, ailelerin eşlerden beklentileri, pozitif duygudurumları, düşünce ve moral kalıplarının derinliği gibi birçok etken çocuğun kabullenilmesini etkilemektedir. Bu çalışmada

ebeveynlerin genel yaşam doyum düzeyleri ile duygu durum düzeylerinin çocuğu kabullenmeye olan yordamacı etkisi ve aracılığı araştırılacağından, psikoloji ve sosyoloji alanlarıyla da yakın temaslıdır.

Devlet kurumlarının ve hükümet programlarının gündem maddeleri içinde yer alan engelli bireyler ve bu çocuklarla ilgilenen ebeveynlerin sosyal ve ekonomik refahı konusu, engelli bireylerin daha çok görülür olmalarıyla karşılık bulmaktadır. Şüphesiz ki bu görünürlükte ebeveynlerin de çok önemli bir payı vardır. Engelli çocuğunu evde mahsun ve utanarak toplumdaki uzak tutan aileler, son yıllarda yapılan ciddi politika ve zihniyet değişimi ile, kamuoyundan, devlet kurum ve kuruluşlarından gerekli hassasiyeti görmekteyizler

Okulöncesi eğitim kademelerinden başlayarak, farklılıklara saygı duymayı ve empati becerisini geliştirici etkinlikler yapmaktadır. Okullarda kaynaştırma eğitimi ile akranları ile birlikte aynı sınıfta eğitimlerine devam eden engelli öğrencilerin böylece toplumun ayrı bir unsuru gibi görülmesinin önüne geçilmiştir. Bireyselleştirilmiş Eğitim ve Öğretim Programlarıyla, her çocuğun yapabileceği ve kapasitesini zorlamayan bilgi, beceri ve yeterlilikler verilmektedir. Ayrıca özel eğitim ve rehabilitasyon kurumlarından sağlanan eğitimlerle de gelişimleri desteklenmektedir.

Sağlık ve ulaşım hizmetlerinde öncelikli ve ayrıcalıklı bir duruma gelen engelli çocuklar, pozitif ayrımcılığa tabidirler. Bu bağlamda birçok vergi indirimi ile çeşitli hizmet ve taşınır-taşınmaz mallara da sahip olabilmektedirler. Engelli bireylerin vasisi durumunda olan ebeveynler bu ayrıcalıklardan çocukları adına faydalanmaktadır.

Türkiye’de engelli bireyler için yapılan sosyal ve politik çalışmalar, uzun yıllardır ihmale uğramış bu kesimlerin görünürlüklerini artırmıştır. Bireyler bazında yapılan gelişim temelli eğitim uygulamaları ve ekonomik desteklerle itibarlı ve ayrıcalıklı bir konuma gelen engelliler aynı zamanda aileleri için sosyal destekler oluşturulmasına fırsat vermiştir.

Muhakkak ki eskiye göre gerek ebeveynlerin gerekse de engelli bireylerin yaşamlarını sürdürme çabalarındaki destekler, yaşam tatminleri ve duygudurumları üzerinde pozitif fark oluşturmuştur. Gözlemlenen bu durumun bilimsel yöntem ve uygulamalarla araştırılarak sonuçların değerlendirilmesi gerekmektedir. Alanda yapılan benzer araştırmalarla elde edilecek verilerin karşılaştırılmasının yapılması önemlidir. Bu araştırmanın önemi ayrıca, ailelerin özel gereksinimli çocuğa sahip

olduklarını kabullenmeleri ile yaşam doyum düzeylerinin arasındaki ilişkiyi ortaya koymasdır.

Tüm bu politika ve uygulamalar ebeveynlerin çocuklarını kabullenişinde etkili olmaktadır. Bu araştırmada tüm bu ayrıcalıklı ve pozitif etkiler varsayımsal olarak ele alınacak ve bireysel düşünce ve duygu kalıpları çerçevesinde ebeveynlerin yaşamsal doyum düzeylerinin çocuğu kabullenişindeki etkisi araştırılacaktır.

Bu araştırmanın amacı, özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin çocuklarını kabullenişlerinde, bireysel yaşam doyum ve duygu durum düzeylerinin etkisinin anlaşılmasıdır.

Bu amaçla aşağıdaki sorulara yanıt aranacaktır,

1. Özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin çocuklarını kabul red düzeyleri nedir?
2. Özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin yaşam doyumunu düzeyi nedir?
3. Özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin çocuklarını kabul red düzeylerinin yaşam doyumunu üzerinde yordayıcı etkisi var mıdır?

3. YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli

Bu araştırma tarama modeli kullanılarak yapılmıştır. Tarama araştırma yöntemleri, araştırmacıların bir evrenin tutumlarını, görüşlerini, davranışlarını veya özelliklerini açıklamak için bir örneklem grubuna veya evrenin bütünü üzerine tarama uygulaması yaparak bilgi topladığı nicel araştırma desenlerindedir. Anket veya görüşmelerden elde edilen nicel verilerden yararlanılarak araştırma soruları veya hipotezleri sınanır, test edilir ve eğilimlerin yönü belirlenir.

Bu çalışmada da tarama yöntemlerinden ilişkisel tarama deseni kullanılmıştır. Tarama yöntemlerinden biri de, iki ya da daha fazla değişken arasındaki birlikte değişimin varlığını veya derecesini belirlemeyi amaçlayan ilişkisel tarama modelidir (Karasar, 2011). Bilimsel araştırmalarda değişkenler arasındaki ilişkileri belirlemek için yapılan ilişkisel tarama yöntemi, değişkenler arasındaki ilişkiyi görmek veya sonucu tahmin etmek için kullanılır (Creswell, 2017). Çalışmada özel gereksinimli çocuklara sahip ebeveynlerin, yaşam doyum düzeylerinin ebeveynlerin çocuklarını kabul-red skalası içindeki konumuyla ilişkisi incelenecektir.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırma 2020-2021 Eğitim-Öğretim yılının ikinci döneminde çocukları özel eğitim hizmeti alan ebeveynleri kapsamaktadır. Araştırmanın evrenini İstanbul ili Ümraniye ilçesinde yaşayan engelli çocuğu olan ebeveynler oluşturmaktadır. Örneklem sayısını belirlemede olasılıklı örnekleme metodundan tabakalı örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Tabakalı örneklemede araştırmacı evreni bazı belli karakteristiklere göre (cinsiyet, gelir durumu, eğitim düzeyi, engellilik türü...) katmanlara ayırır (tabakalaştırır) ve sonrasında, basit seçkisiz örnekleme kullanarak evrenin her alt grubundan (tabaka) örneklem seçer (Creswell, 2017).

Araştırmaya gönüllü olarak katıldığını beyan eden 248 ebeveynden 200'ünün, formları eksiksiz ve doğru bir şekilde cevapladıkları anlaşıldığından çalışmada 200 ebeveyn (anne ve baba) alınan bilgilerin analizleri yapılmıştır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin çocuğu kabullenme veya reddetme davranışına ait algısını var olan şekliyle betimlenmeye çalışılacaktır. Ayrıca engelli çocuğa sahip olan ebeveynlerin yaşam doyum düzeylerinin çeşitli değişkenlerle göre (cinsiyet, yaş, eğitim durumu, gelir durumu, çocuğun engellilik oranı gibi) çocuğun kabullenışı üzerinde, istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşmanın olup olmadığı belirlenmiştir.

Araştırma amacına uygun olarak Ebeveyn Kabul Red Ölçeği, Yaşam Doyumu Ölçeği -SWLS (Diener v.d.,1985) ile Yaşam Doyumu Ölçekleri kullanılmıştır. Ayrıca kişisel ve demografik bilgilerin toplandığı Bilgi Formu hazırlanmıştır.

Araştırmada kullanılan araçlar ve açıklamaları aşağıda yer almaktadır.

3.3.1. Ebeveyn kabul red ölçeği

Ebeveyn Kabul Red Ölçeği, Rohner, Saavedra ve Granum (1980) tarafından geliştirilmiştir. Ailenin kabullenme ve reddetme davranışları, sıcaklık/sevgi, saldırganlık/kin, ilgisizlik/ihmal ve ayrıştırılmamış reddetme gibi boyutları kapsayacak şekilde sözel ve fiziksel olarak ifade edilmektedir. Ebeveyn Kabul Red Ölçeği, Amerika ve İtalya kültürleri arasında karşılaştırmalı olarak geçerlik ve güvenilirliği analizleri yapılmış, her iki toplumda da kuramda ileri sürülen 4-boyutun desteklediği ve 0.73 ile 0.91 arasında değişen güvenilirlik katsayılarına sahip olduğu bulunmuştur (Dedeler ve ark., 2017). Ölçeğin maddeleri ‘Dörtlü Likert Ölçeği’ne göre puanlanmaktadır. Bu ölçeğe göre; “Hemen hemen, her zaman doğru” şikkına verilen cevaplar 4 puan; “Bazen doğru” 3 puan; “Nadiren doğru” 2 puan; “Hiçbir zaman doğru değil” 1 puan olarak değerlendirilmektedir (Anjel, 1993). Dolayısıyla ölçekten alınan puanlar yükseldikçe ailelerin çocuğu reddetme düzeyi artmaktadır.

Ölçeğin Türkçe versiyonları Polat ve Sunar (1988) ile Erdem ve Erkman (1990) tarafından gerçekleştirilmiştir. Yapılan çalışmalarda ölçeğin Türkiye’de de geçerlik ve güvenilirliğinin uygun olduğu bulgusuna ulaşılmıştır (Öner,1997). (Bkz. EK 3). Bu çalışmada ölçeğin iç tutarlılık güvenilirlik değeri Cronbach Alfa katsayısı .62 olarak bulunmuştur.

Tablo 3.1: Ebeveyn Kabul – Red Ölçeği alt boyutları güvenirlik analiz sonuçları

Boyut	Önermeler	Varyans	Cronbach's Alfa	Ki Kare	\bar{x}	Ss
Sıcaklık – Sevgi	14	14,26	,546	297,81	3,67	,17
Düşmanlık – Saldırganlık	12	18,48	,574	266,547	1,68	,21
Kayıtsızlık – İhmal	7	30,97	,634	219,972	2,08	,247
Ayrılmamış Red	7	20,59	,464	17,719	2,58	,37

3.3.2. Yaşam doyum ölçeği

“*Yaşam Doyum Ölçeği*”, Diener, Emmons, Laresen ve Griffin (1985) tarafından geliştirilmiştir. Envanter 5 sorudan oluşmaktadır ve 5’li likert tipi olup 1, 2, 3, 4 ve 5 şeklinde puanlanmaktadır. Ölçekten elde edilen puan en az 5 en fazla 25 olarak hesaplanır. Puan yükseldikçe bireyin yaşam doyum düzeyinin de yüksek olduğu söylenebilir. Köker ve Yetim (1999) tarafından Türkçe’ye uyarlanana Yaşam Doyum Ölçeğinin güvenirliği Cronbach Alpha=.87 olarak hesaplamıştır. Bu araştırmada da ölçeğin Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı KMO= 0,61, olarak bulunmuştur (Bkz. Ek 2).

3.3.3. Kişisel bilgi formu

Kişisel Bilgi Formu araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Form 7 sorudan oluşmaktadır. Katılımcı ebeveynlerin rollerini (anne-baba) belirlemek için sorulan cinsiyet, yaş, en son mezun olunan öğretim kademesi, aile gelir düzeyi, ailedeki çocuk sayısı ve özel gereksinimli çocuğa dair engellilik düzeyi ile alınan eğitimden duyulan memnuniyet derecesi sorulmuştur (Bkz. Ek 1).

3.4. Araştırmanın Uygulaması

Araştırma 2020-2021 Eğitim-Öğretim yılının ikinci döneminde çocukları özel eğitim hizmeti alan ebeveynleri kapsamaktadır. Araştırmanın evrenini İstanbul ili Ümraniye ilçesinde yaşayan engelli çocuğu olan ebeveynler oluşturmaktadır. Veri toplama metodu olarak kartopu yöntemi kullanılmıştır. Araştırmaya katılan ebeveynlere, özel gereksinimli çocuklarının eğitim aldığı Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinde veli – okul iletişiminin gerçekleştirilmesi için kurulan whatsapp aile grupları vasıtasıyla ulaşılmış, hazırlanan anket ve ölçek formu

oluşturulan URL (Uniform Resource Loader) uzantısı sayesinde Google Form platformunda toplanmıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Katılımcı ebeveynlerden alınan veriler, SPSS 22.0 programında analiz yapılacak şekilde gerekli kodlama ve etiketleme işlemleri yapılmıştır. SPSS uygulamasında veri setlerinin normal dağılımı incelemek için uygulanan yöntemler arasında grafiksel yöntemler (histogram ve normallik plotu) ile numerik yöntemler (basıklık-çarpıklık) bulunmaktadır. Bazı araştırmacılar (örneğin Büyüköztürk ve ark., 2014) 1'e kadar olan basıklık ve çarpıklık değerlerinin normal olduğunu ileri sürerken; bazı araştırmacılar ise (örneğin Kim, 2013; Iyer, Sharp ve Brush, 2017) 1'den daha yüksek olan basıklık ve çarpıklık değerlerinin normal olduğunu ifade etmektedirler. Bu nedenle öncelikle normallik testi numerik yöntem uygulanmıştır. Ölçek verilerine ilişkin çarpıklık ve basıklık değerleri incelendiğinde, ilgili değerlerin -2 ile +2 arasında olduğu görülmüştür. George ve Mallery (2010)'a göre çarpıklık ve basıklık değerlerinin -2 ile +2 aralığında olması normal dağılım için yeterli olduğu tespit edilmiştir. Bu haliyle veri seti normal dağılım göstermekte olup, analizler için parametrik testler tercih edilmiştir.

Bu aşamadan sonra ölçeklerin faktör analizleri yapılmıştır. Geçerlilik güvenilirlik analizleri yapıldıktan sonra, araştırma sorularına uygun şekilde bağımsız t-testi ile tek yönlü varyans analizleri (ANOVA) yapılmış sonuçlar Bulgular bölümünde tablolaştırılarak yorumlanmıştır.

Ayrıca alt boyutlar ile tek boyutlu sosyal doyum ölçeğinin ortalama değerleri korelasyon analizleri ile karşılaştırılmış, ilişki görülen boyutlar arasındaki etkinin değerini görmek için çoklu regresyon analizleri yapılmıştır. Veri analizinde ilişkiisel betimleme tekniğine uygun analiz yöntemleri kullanılmıştır. Ölçeklerin skorları arasında bulunan korelasyonla birlikte, regresyon analizi yapılarak bir model ortaya çıkarılmıştır.

4. BULGULAR

Bu bölümde sırasıyla katılımcıların sosyodemografik değişkenlerine göre frekans tabloları ve analizleri, kullanılan ölçeklerin betimsel analizleri, ölçekler alt boyutları arasındaki ilişkiyi gösteren korelasyon analizi ve regresyon analizleri yer almaktadır.

4.1. Katılımcılara Dair Demografik Bilgiler

Araştırmaya katılan ebeveynlerin kişisel ve demografik bilgileri Tablo 4.1.'de yer almaktadır.

Tablo 4.1: Katılımcı Ebeveynlerin Demografik Bilgileri

Değişkenler	Alt Boyutlar	N	%
Cinsiyet	Anne	101	50,5
	Baba	99	49,5
Yaş	18 – 24 yaş	65	32,5
	35 – 49 yaş	83	41,5
	50 yaş ve üstü	52	26,0
Öğrenim Durumu	İlkokul	37	18,5
	İlköğretim	58	29,0
	Lise	69	34,5
Aile Gelir Durumu	Yükseköğretim	36	18,0
	Düşük	62	31,0
	Orta	84	42,0
Ailedeki Çocuk Sayısı	Yüksek	54	27,0
	1	81	40,1
	2	77	38,5
Çocuğun Engellilik Düzeyi	3 ve üst	42	21,0
	Hafif	132	66,0
	Orta	68	34,0
Eğitimden Memnuniyet Düzeyi	Memnun	107	53,5
	Kısmen	65	32,5
	Memnun Değil	28	14,0

Araştırmaya katılan ebeveynlerin demografik değişkenlere göre dağılımlarını gösteren Tablo 3.1' ye göre, katılımcıların 101 (%50,5)'i anne, 99 (%49,5)'u babadır. Katılımcıların 62'si (%40,1) düşük, 84'ü (%42,0) orta, 54'ü (%27,0) yüksek gelir düzeyinde olduğu; 132'sinin (%66,0) hafif düzeyde, 68'i (%34,0) orta düzeyde

engellilik durumunu olan çocuğa sahiptirler. Ailelerin çocuk sayısına göre dağılımları ise 81'i (%40,1) tek çocuklu, 77'si (%38,5) 2 çocuklu ve 42'si (%21,0) 3 ve üstü çocuklu olduğu görülmektedir.

4.2. Katılımcıların Demografik Değişkenlerine Göre Analizi

Katılımcıların Yaşam Doyum ölçeğindeki maddelere verdikleri puanların toplamalarının ortalamalarından elde edilen skorların değişkenlere göre dağılımının yer aldığı Tablo 4.2.'de yer almıştır.

Tablo 4.2: Ebeveynlerin cinsiyet (anne – baba) değişkenine göre t testi

Ölçek ve Alt Boyutlar	Değişkenler	n	\bar{x}	ss	t-testi		
					t	sd	P
Yaşam Doyum Ölçeği	Kadın	101	3,071	0,567	0,699	198	0,485
	Erkek	99	3,123	0,565			
Sıcaklık – Sevgi Alt Boyutu	Kadın	101	3,687	0,171	1,550	198	0,123
	Erkek	99	3,648	0,179			
Düşmanlık – Saldırganlık Alt Boyut	Kadın	101	1,677	0,250	0,493	198	0,623
	Erkek	99	1,691	0,154			
Kayıtsızlık – İhmal Alt Boyutu	Kadın	101	2,536	0,458	1,553	198	0,122
	Erkek	99	2,618	0,253			
Ayrışmamış Red Alt Boyut	Kadın	101	2,088	0,251	0,443	198	0,658
	Erkek	99	2,072	0,245			

Ebeveynlerin yaşam doyum ölçeğine verdikleri puanların ortalamalarının istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır ($t=0,699$, $p>, 05$). Ebeveyn Kabul-Red Ölçeğinin alt boyutlarının cinsiyet değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan analizlerde sıcaklık – sevgi, düşmanlık – saldırganlık, düşmanlık – ihmal, ayrışmamış red alt boyutlarında bir farklılığa rastlanılmamıştır.

4.2.1. Ebeveyn yaş değişkenine göre

Yaş değişkenine göre ebeveyn gruplarının varyanslarının normal dağılım gösterdiği bulunmuştur ($p>,05$). Özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin yaşam doyumu ile ebeveyn kabul-reddine ilişkin görüşlerinin yaşlarına göre farklılaşma durumunun anlamlı olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans testinde (ANOVA) elde edilen değerler Tablo 4.3 ve Tablo 4.4'de görülmektedir.

Tablo 4.3: Ebeveynlerin yaş değişkenine göre (ANOVA) testi sonuçları

Ölçekler ve Alt Boyutları	Varyans Kaynağı	K.T.	Sd	K.O.	F	P
Yaşam Doyum Ölçeği	Gruplar arası	1,38	2	0,69		
	Grup içi	62,22	197	0,32	2,18	0,12
	Toplam	63,60	199			
Sıcaklık – Sevgi Alt Boyutu	Gruplar arası	0,33	2	0,16		
	Grup içi	5,82	197	0,30	5,56	0,004*
	Toplam	6,15	199			
Düşmanlık – Saldırganlık Alt Boyut	Gruplar arası	0,25	2	0,13		
	Grup içi	8,34	197	0,04	2,93	0,06
	Toplam	8,59	199			
Kayıtsızlık – İhmal Alt Boyutu	Gruplar arası	0,33	2	0,17		
	Grup içi	27,27	197	0,14	1,20	0,30
	Toplam	27,61	199			
Ayrışmamış Red Alt Boyut	Gruplar arası	0,03	2	0,01		
	Grup içi	12,16	197	0,06	0,21	0,81
	Toplam	12,19	199			

*p<0,05

Ebeveynlerin yaş değişkenine göre Yaşam Doyum ve Ebeveyn Kabul – Red Ölçeğinin alt boyutları arasında anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans testinde (ANOVA) sıcaklık – sevgi alt boyutunda anlamlı bir fark bulunmuştur. $F(2, 197) = 2,182$, $p < 0,05$. Grupların varyanslarının farklı olmamasından dolayı ($p > 0,05$) sıcaklık-sevgi alt boyutunda grupların ortalamalarından oluşan anlamlı farkın hangi gruplar arasında meydana geldiğini görmek amacıyla yapılan Post Hoc Scheffe testinde, 35 – 49 yaş ile 50 yaş ve üzeri yaşa sahip ebeveynler arasında, 50 yaş ve üzerin yaşa sahip ebeveynlerin lehine bir farklılığa rastlanılmıştır.

Tablo 4.4: Post Hoc Testi sonunda farklılığın görüldüğü gruplar

Alt Boyut	Değişken	35 – 49 yaş	50 yaş ve üstü
Sıcaklık – Sevgi	35 – 49 yaş		-0,096
	50 yaş ve üstü	0,096	

Katılımcıların ebeveyn kabul/red ölçeğinin alt ölçeklerinden elde ettikleri puan ortalamaları arasında diğer alt boyutlarda gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa rastlanılmamıştır ($p > 0,05$).

4.2.2. Ebeveyn eğitim durumu değişkeni

Araştırmaya katılan ebeveynlerin eğitim durumu değişkenine göre verdikleri puanların ortalamalarının arasında bir farklılığın olup oluşmadığını analiz etmeden önce, gruplar arasındaki dağılıma bakılmış ve varyanslarının normal dağılım gösterdiği test edilmiştir ($p>,05$).

Daha sonra Yaşam Doyum ve Ebeveyn Kabul – Red Ölçeğinin alt boyutlarına verilen puanların ebeveyn eğitim durumu ile karşılaştırılmasında yaşam doyumları arasında bir farklılık oluşturmadığı görülmüştür.

Ebeveynlerin eğitim durumlarına göre, ebeveyn kabul/red ölçeğinin alt alanlarına ilişkin birbirlerinden farklı değerler elde etmişlerdir. Bu farklılığın hangi alt gruplar arasında oluştuğunu anlamak amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Sonuçlar Tablo 4.5’de yer almaktadır.

Tablo 4.5: Ebeveynlerin eğitim durumu değişkenine göre (ANOVA) testi sonuçları

Ölçekler ve Alt Boyutları	Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p
Yaşam Doyum Ölçeği	Gruplar arası	0,776	3	0,259	0,807	0,491
	Grup içi	62,824	196	0,321		
	Toplam	63,600	199			
Sıcaklık – Sevgi Alt Boyutu	Gruplar arası	0,142	3	0,047	1,543	0,205
	Grup içi	6,011	196	0,031		
	Toplam	6,153	199			
Düşmanlık – Saldırganlık Alt Boyutu	Gruplar arası	0,263	3	0,088	2,065	0,106
	Grup içi	8,324	196	0,042		
	Toplam	8,587	199			
Kayıtsızlık – İhmal Alt Boyutu	Gruplar arası	0,270	3	0,090	0,644	0,587
	Grup içi	27,338	196	0,139		
	Toplam	27,607	199			
Ayrışmamış Red Alt Boyutu	Gruplar arası	0,838	3	0,279	4,823	0,003*
	Grup içi	11,351	196	0,058		
	Toplam	12,189	199			

* $p<0,05$

Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği Ayrışmamış Red alt boyutunda ebeveyn eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir. $F(3,196) = 4,823$; $p<0,05$. Eğitim durumuna göre ebeveynler arasında diğer alt boyutlarda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa rastlanılmamıştır. Farklı eğitim düzeylerindeki ebeveynlerin ayrışmamış reddetme boyutlarına ilişkin ortalamaları arasındaki anlamlı farklılığın nereden kaynaklandığını anlamak amacıyla yapılan Levene’s testi sonucunda, alt grupların dağılım varyanslarının homojenliği sınanmış ($L=2,174$,

$p > .05$) ve homojen dağılım gözlemlendiği için puan farklılığının kaynağını belirlemek için yapılan Post Hoc testi sonucu Tablo 4.6'da yer verilmiştir.

Tablo 4.6: Post Hoc Testi sonunda farklılığın görüldüğü gruplar

Alt Boyut	Değişken	İlkokul	İlköğretim	Yükseköğretim
Ayrışmamış Red	İlkokul			-0,151
	İlköğretim			-0,165
	Yükseköğretim	0,151	0,165	

Yapılan Post Hoc Testi sonucunda, ebeveynlerin ayrışmamış reddetme alanındaki puanların ortalamaları arasındaki fark, yüksek öğrenim mezunu ebeveynler ile ilkokul ve ilköğretim mezunu ebeveynlerin ortalamaları arasındaki farklılıktan kaynaklandığı belirlenmiştir. Bu bulguya dayalı olarak, gruplar arasındaki farkın, yüksek öğrenim mezunu ebeveynler lehine bir şekilde çıktığı söylenebilir.

4.2.3. Gelir durumu

Ebeveynlerin Yaşam Doyum ile Ebeveyn Kabul – Red Ölçeğine verdikleri puanların ortalamalarının ebeveynlerin gelir durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık oluşturup oluşturmadığını belirlemeden önce yapılan normallik testi sonucunda normal dağılım gösterdiği anlaşılmıştır ($L=2,085$, $p > 0,05$).

Gelir durumu değişkenine göre Yaşam Doyumu ile Ebeveyn Kabul – Red ölçeği alt boyutlarının ortalamaları arasında anlamlı bir farklılığın oluşup oluşmadığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) testi yapılmış ve sonuçlar Tablo 4.7'de yer verilmiştir. Buna göre gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır ($p > 0,05$).

Tablo 4.7: Gelir durumu değişkenine göre tek yönlü varyans (ANOVA) testi

Ölçekler ve Alt Boyutları	Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	P
Yaşam Doyum Ölçeği	Gruplar arası	1,167	2	0,583	1,841	0,161
	Grup içi	62,433	197	0,317		
	Toplam	63,600	199			
Sıcaklık – Sevgi Alt Boyutu	Gruplar arası	0,062	2	0,031	1,010	0,366
	Grup içi	6,090	197	0,031		
	Toplam	6,153	199			
Düşmanlık – Saldırganlık Alt Boyut	Gruplar arası	0,033	2	0,016	0,378	0,686
	Grup içi	8,555	197	0,043		
	Toplam	8,587	199			
Kayıtsızlık – İhmal Alt Boyutu	Gruplar arası	0,081	2	0,040	0,288	0,750
	Grup içi	27,527	197	0,140		
	Toplam	27,607	199			
Ayrışmamış Red Alt Boyut	Gruplar arası	0,322	2	0,161	2,676	0,071
	Grup içi	11,867	197	0,060		
	Toplam	12,189	199			

4.2.4. Çocuğun engellilik düzeyine göre

Özel gereksinimli çocuğun engellilik düzeyine göre hafif ve orta düzey çocuk sahibi ebeveynlerin, yaşam doyumu ile ebeveyn kabul-red ölçeğinin alt boyutlarından elde edilen puan ortalamalarında, gruplar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan t testi sonucunda elde edilen değerler Tablo 4.8’de görülmektedir.

Tablo 4.8: Engellilik düzeyi değişkenine göre t testi sonuçları

Ölçek ve Alt Boyutlar	Değişkenler	n	\bar{x}	Ss	t-testi		
					t	sd	p
Yaşam Doyum Ölçeği	Hafif	132	3,115	0,548	0,562	198	0,575
	Orta	68	3,067	0,600			
Sıcaklık – Sevgi Alt Boyutu	Hafif	132	3,678	0,159	1,174	198	0,242
	Orta	68	3,648	0,204			
Düşmanlık – Saldırganlık Alt Boyut	Hafif	132	1,699	0,209	1,437	198	0,152
	Orta	68	1,654	0,204			
Kayıtsızlık – İhmal Alt Boyutu	Hafif	132	2,594	0,397	0,854	198	0,394
	Orta	68	2,542	0,320			
Ayrışmamış Red Alt Boyut	Hafif	132	2,070	0,241	0,938	198	0,350
	Orta	68	2,100	0,260			

Tablo 4.8’de de görüldüğü gibi çocuğun engellilik düzeyine göre ebeveynlerin yaşam doyumu düzeylerinde ve ebeveyn kabul red alt alanlarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemektedir ($p>0,05$).

Ebeveynlerin yaşam doyumu düzeyleri ile çocuğun engellilik düzeyine göre bir farklılığa rastlanılmamıştır ($t=0,562$, $p>0,05$). Yine aynı şekilde ebeveyn kabul – red

ölçeğinin sıcaklık - sevgi alt boyutunda, düşmanlık – saldırganlık, kayıtsızlık – ihmal ve ayrışmamış red alt boyutlarında gruplar arasında istatistiksel anlamda manidar bir farklılık bulunmamıştır.

Bu bulguların ışığında, ebeveynlerin yaşam doyumlarının ve ebeveynlerin kabul-red durumlarının çocuklarının engellilik düzeyine göre farklılaşmadığı söylenebilir.

4.3. Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Ebeveyn Kabul – Red Alt Boyutları Ortalamaları Arasındaki İlişki

Katılımcı ebeveynlerin, ebeveyn kabul – red alt boyutları puanlarının ortalamaları arasında bir ilişkinin olup olmadığını test etmek için Pearson Çarpımlar Momentinden yararlanılmıştır. Elde edilen ilişkilerin derecesini ve yönünü gösteren korelasyon analiz sonuçları Tablo 4.9’da yer almaktadır.

Tablo 4.9: Ebeveyn Kabul - Red Ölçeğinin alt boyutları arasındaki ilişki

		1	2	3	4
Sıcaklık – Sevgi (1)	R	1	-0,435**	-0,177*	-0,231**
	P		0,000	0,012	0,001
	N		200	200	200
Düşmanlık – Saldırganlık (2)	R		1	0,415**	0,258**
	P			0,000	0,000
	N			200	200
Kayıtsızlık – İhmal (3)	R			1	0,65
	P				0,359
	N				200
Ayrışmamış Red (4)	R				1
	P				-
	N				200

*p<0,05 **p<0,001

Ebeveyn Kabul Red ölçeğinin alt boyutlarının birbirleriyle olan ilişkisini belirlemek üzere yapılan Pearson Korelasyon analizi sonucunda, alt boyutlar arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişkilere rastlanılmıştır.

Buna göre sıcaklık – sevgi alt boyu ile düşmanlık – saldırganlık ($t=-0,435$, $p<0,001$), kayıtsızlık – ihmal ($t=-0,177$, $p<0,01$) ve ayrışmamış red ($t=-0,231$, $p<0,01$) alt boyutları arasında negatif yönlü ilişki görülmektedir. Buna göre ebeveynlerin çocuklarına karşı gösterdikleri sıcaklık – sevgi ile düşmanlık – saldırganlık, kayıtsızlık

– ihmal ve ayrışmamış red davranışları arasında birinin artması diğlerinin azalmasına neden olacak şekilde yüksek derecede bir ilişki olduğu anlaşılmaktadır.

Ayrıca düşmanlık – saldırganlık davranış ve tutumları ile kayıtsızlık – ihmal ($t=0,415$, $p<0,01$) ve ayrışmamış red ($t=0,258$, $p<0,01$) davranış, tutum ve düşünceleri arasında pozitif yönlü bir ilişkiye rastlanılmıştır. Buna göre düşmanlık – saldırganlık davranış, tutum ve düşüncesi sergileyen ebeveynlerin kayıtsızlık – ihmal ve ayrışmamış red davranışları, tutum ve düşünceleri arasında aynı yönde artmakta veya azalmaktadır. Ebeveynlerin düşmanlık – ihmal davranışlarının şiddeti ve yoğunluğu, aynı zamanda kayıtsızlık – ihmal ve ayrışmamış red davranış tutum ve düşüncelerini de paralel şekilde etkiler.

4.4. Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Yaşam Doyumları ile Ebeveyn Kabul – Red Alt Boyutları Ortalamaları Arasındaki İlişki

Araştırma sorularından olan özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynlerin yaşam doyum düzeyleri ile Ebeveyn Kabul - Red Ölçeğinin alt ölçekleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi amacıyla Pearson Korelasyon çözümlemesi yapılmıştır. Ölçekler arasındaki ilişki durumu ortaya çıkarmak için yapılan istatistiksel analize dair sonuçlara ilişkin bulgular Tablo 4.10’ da verilmiştir:

Tablo 4.10: Ebeveyn Yaşam Doyum düzeyleri ile Kabul - Red Ölçeğinin ilişkisini

	Yaşam Doyum	Sıcaklık - Sevgi	Düşmanlık - Saldırganlık	Kayıtsızlık - İhmal	Ayrışmamış Red
Yaşam Doyum	R 1	0,022	0,027	0,120	-0,172
	P	0,761	0,705	0,091	0,015
	N	200	200	200	200

$p<0,05$

Tablo 4.10’da görüldüğü üzere ebeveynlerin yaşam doyum düzeyleri ile ebeveyn kabul – red davranışlarının alt boyutlarından ayrışmamış red ($t=-0,172$, $p<0,5$) davranış, tutum ve düşünceleri arasında negatif yönlü bir ilişki görülmüştür.

Buna göre yaşam doyumunu yüksek olan ebeveynlerin ayrışmamış red davranışları düşüktür. Tersine de doğrudur. Yani yaşam doyum düzeyi düşük olan ebeveynlerin çocuklarına karşı ayrışmamış red davranışları sergilemeleri daha fazla olacaktır.

Korelasyon analizinin ardından özel gereksinimli çocuğu olan ebeveynlerin kabul red skorlarına yaşam doyum düzeylerinin etki değerini gormek üzere basit regresyon analizi yapılmıştır. Sonuçlar aşağıdaki Tablo 4.11’de gsterilmiştir.

Tablo 4.11: Yaşam Doyumu ile Ayrışmamış Red Arasındaki İlişki

	R^2	\hat{R}^2	B	T	F	p
Yaşam Doyumu	0,030	0,025	-0,172	-2,454	6,023	0,015*

*p<0,05

Araştırma hipotezlerinden biri olan “yaşam doyum düzeyinin ebeveyn kabul reddi üzerinde etkisi vardır.” İfadesi yukarıdaki tabloda da gürldüğü gibi doğru kabul edilmiştir. Buna göre ebeveynlerin özel gereksinimli çocuklarını kabul veya reddetmelerinde yaşam doyumlarının etkisi vardır. $F=6,023$, $p<0,01$, $R^2=0,03$ (%3).

Bu etkinin yönü negatiftir. Yani yaşam doyumunu ile ebeveyn red arasında zıt yönlü; birinin değerinin artması diğerinin değerinin düşmesine; birinin değerinin düşmesi durumunda diğer değişkenin değerinin artmasına, şeklinde bir ilişki vardır.

$Y = A + B.X$ fonksiyonunda Y : Bağımlı değişken, X : Bağımsız değişken, A sabit, B : bir birimlik etkinin karşılığındaki değer olmak üzere;

$$\text{Ebeveyn Kabul-Red Değeri} = 3,915 - 0,392 x \text{ Yaşam Doyumu}$$

şeklinde modellemek mümkündür.

5. TARTIŞMA SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırma bulgularından elde edilen bilgiler ışığında, literatüre dayalı tartışmalar yapılacak; araştırma sonuçlarına yer verildikten sonra da öneriler yer alacaktır.

5.1. Tartışma

Araştırma özel gereksinim duyan ebeveynlerin sosyal doyumlarının çocuklarını kabul-red skalasında bulunduğu noktayı ne derece belirlendiğine yönelik olduğundan elde edilen bulgulara baktığımızda literatürdeki sonuçlarla ne derece uyduğuna incelemek gerekmektedir. Kullanılan ölçeklerden elde edilen verilerin analizi yapıldığında aşağıdaki tartışmaların yapılması uygun görülmüştür.

Sıcaklık – Sevgi boyutunu ailelerin demografik değişkenlerinin etkilemediği, bununla birlikte babaların annelere göre daha tahammülsüz olduğu; genç ebeveynlerin daha tahammüllü, çocuklarına karşı saldırgan davranışları sergilemedikleri; yüksek gelirlili ebeveynlerin çocuklarına karşı daha az düşmanca ve saldırganca davranışlar, tutum ve düşünce içinde oldukları sonucuna varılmıştır. Benzer bir çalışmada Yamaç (2011) engelli çocuğa sahip anne ve babaların aile işlevleri ile çocuklarını kabul – red durumlarını etkileyip etkilemediğine odaklanmıştır ve araştırmacın bulduğu sonuçlarla benzerlik göstermektedir. Ayrıca Ansari (2002), yapmış olduğu araştırma da engelli çocuğa sahip babaların annelerden daha çok kabul, annelerin ise göreceli olarak daha çok red davranışı gösterdiğini belirtmiştir. Yapılan bir başka çalışma da ise babaların annelere göre reddedicilik durumlarının daha fazla olduğu bununla birlikte daha az kabul edici bir durum sergiledikleri belirtilmiştir (Dwairy, 2010).

Ebeveynlerin çocuklarına karşı kayıtsız ve ihmalkar davranış sergilemede hafif düzey engelliliği olan çocuğun aleyhine bir farklılığa rastlanılmıştır. Bu durum ebeveynlerin cinsiyetine ve yaşına göre bir farklılık göstermezken, lise mezunu ebeveynlerin diğer eğitim kademelerinden mezun ebeveynlere göre daha fazla ihmalkar ve kayıtsız kaldığı sonucu söylenebilir. Ayrıca ayrışmamış red durumunun orta düzeyde engelliliği olan çocuğunun olduğunu söyleyen ebeveynlerde rastlanması ilginç bir sonuçtur. Glidden ve Schoolcraft (2003) tarafından yapılan

araştırmanın sonuçlarıyla benzerlik gösteren bu durum özel gereksinimli çocuğu olan ailelerin kaygı düzeylerine de yansımakta ve çocuklarının geleceği ile ilgili duydukları endişe, çocuklarıyla kurdukları iletişim ve duygusal bağı da etkilemektedir.

Ebeveyn kabul red ölçeğinin alt boyutları arasındaki ilişkiye bakıldığında, çocuklarına sevgi ve sıcaklık duygularını gösteren ebeveynlerin düşmanlık, ihmal, saldırganlık ve ayrışmamış red boyutlarında negatif bir ilişki olduğu görülmüştür. Ebeveynler çocuklarına ne kadar sevgi ve sıcaklık gösterip çocuğu kabul ediyorsa o derece de daha az düşmanlık, saldırganlık, kayıtsızlık ve ihmal göstermektedirler. Literatürde bu konuda birbiriyle çelişen birçok araştırmayla karşılaşmaktadır. Özyurt'un (2011) çalışmasında ebeveynlerin çocuklarına gösterdikleri sevgi ve sıcaklık duygularının, çocuğun davranışlarıyla ilgili olduğunu belirtmiştir.

Araştırma bulgularından çıkan bir başka sonuç ise ebeveynlerin yaşam doyum düzeylerinin çocuğun kabul – red duruma etkisi üzerinedir. Buna göre ebeveynlerin ayrışmamış red tutum, duygu ve düşünce boyutu ile yaşam doyumunu arasında negatif bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrışmamış red ebeveynlerin belirgin bir şekilde düşmanca saldırganlık, soğukluk ya da ihmalkarlık olmamasına karşın çocuğun anne babası tarafından sevilmediğine inanmasına yol açacak tutum, düşünce ve davranışları kapsamaktadır (Şirvanlı Özen ve Olgaç, 2019). Dolayısıyla kişinin kendinden bile gizlediği, ifşa etmekte, dile getirmekte zorlandığı duygular ve düşünceleri de kapsayan ayrışmamış red ifadeleri yaşam doyum ile ters orantılıdır. Yaşam doyum düzeyi yüksek ebeveynlerin çocuklarına karşı kabul – red duyguları da düşük olmaktadır.

Tartışmaya neden olan araştırma sonuçları ise aşağıdaki bölümde ele alınarak derlenmiştir.

5.2. Sonuç

Bu araştırma, İstanbul ili Ümraniye ilçesinde özel gereksinimli çocuğa sahibi ebeveynlerin yaşam doyum düzeyleri ile engelli çocuklarını kabul veya reddetme durumlarının kişisel ve demografik özellikler bağlamında ilişki durumunu ortaya koyulmuştur.

Araştırmada veri toplamak amacıyla; 5 önermeden oluşan Yaşam Doyum ve 43 önermeden oluşan “Ebeveyn Kabul - Red” ölçekleri ile demografik bilgilerin sorulduğu bir anket formu kullanılmıştır. Yaşam doyum ölçeği tek boyuttan oluşurken, ebeveyn kabul red ölçeği birbiriyle ilişkili olarak Sıcaklık – Sevgi, Düşmanlık –

Saldırganlık, Kayıtsızlık – İhmal ve Ayrışmamış Reddetme alt boyutlarından oluşmuştur. Ebeveyn kabul red ölçeğinde tersten çözümlenmesi gereken ifadeler bulunmaktaydı ve analiz yapılırken bu durum düzeltildikten sonra işlem yapılmıştır.

Ölçeklerden elde edilen veriler yorumlanmadan önce iç tutarlılık ve güvenilirlik değeri (Cronbach's Alpha) bulunmuştur. Aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumu ölçeğinde .89, ebeveyn kabul/red ölçeğinde ise .85 olarak ölçülmüştür. Ölçeklerin uygulanmasından elde edilen veriler elektronik ortamda kayıt altına alınarak, ilgili istatistiksel tekniklerle çözümlenmiş ve ulaşılan bulgular yorumlanmıştır.

Araştırma sorularına uygun olarak öncelikle ebeveynlerin yaşam doyum düzeyleri belirlenmiştir. Yaşam doyum düzeyinin demografik değişkenlere göre farklılık gösterip göstermediği, gösteriyorsa hangi alt gruplarda gösterdiği incelenmiştir. Daha sonra ebeveynlerin özel gereksinimli çocuğa karşı kabul red durumlarının anlaşılması gerçekleşmiş; kabul red ölçeğinin bileşenleri olan sıcaklık/sevgi, düşmanlık/saldırganlık, kayıtsızlık/ihmal ve ayrışmamış red boyutlarına ait ortalama değerleri hesaplanarak ebeveynlerin cinsiyet (anne- baba), yaş, gelir durumu, eğitim durumu ve çocuğun engellilik derecesine göre farklılık gösterip göstermediğine bakılmıştır. Araştırmanın son sorusunu ise yaşam doyumunun ebeveyn kabul red durumuna yordayıcı etkisinin olup olmadığı ile ilgili ilişki analiz yapılmasıyla bulunmuştur.

Araştırma verilerinin analizinin yapılması sonucunda; katılımcı ebeveynlerden annelerin çocukların aldığı eğitimden babalara göre daha fazla memnun oldukları; ebeveynlerin yaşları, eğitim durumları, gelir durumları ve çocuğun engellilik oranı arttıkça çocuklarının aldığı eğitimden daha az memnun kaldıkları sonucuna varılmıştır.

Ebeveynlerin yaşam doyumunun ortalamanın üstünde olduğu fakat bununla birlikte babaların annelere göre daha fazla yaşam doyum düzeyine sahip oldukları; orta yaş ve üstü ebeveynlerin daha genç ebeveynlere göre yaşam doyum düzeylerinin fazla olduğu; eğitim seviyesi yükseldikçe yaşam doyum düzeyinin düştüğü; düşük geliri ebeveynlerin daha iyi durumda olan ebeveynlere göre yaşam doyum düzeylerinin fazla olduğu; çocuğun engellilik oranı yükseldikçe yaşam doyum düzeylerinin azaldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Bu sonuç ve tartışmalara göre ise aşağıdaki öneriler uygun görülmüştür.

5.3. Öneriler

1. Araştırmanın daha geniş örneklem grubuyla farklı duygudurum (depresyon, mutluluk, başarı hazzı, tükenmişlik, korku...) boyutlarıyla da ele alınması;
2. Nitel verilerle desteklenecek araştırmaların yapılması;
3. Çocuğun yakın çevresinde bulunan paydaşların görüş ve düşünceleriyle desteklenen saha çalışmalarının yapılması;
4. Ebeveyn eğitimlerine ağırlık verilmesi önerilmektedir.

KAYNAKÇA

Abubakar, N., Alsmadi, Mohammad S., Pauzi, H. M., Stress and Issues of Mental Health for Parent with Special Needs Children, *International Journal of Advanced Science and Technology*, 29 (7), 2020, 471-478.

Agarwal, Adesh, Feeling well inspite of chronic illness, *Psychological Studies*, 49, 2007, 65-68.

Ağca, Zeynep, **Otizimli Bireye Sahip Annelerin Kabul-Red Düzeylerinin Depresyona Etkisi**, Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017.

Ağduman, Fatih, **Rekreasyonel Motivasyon ve Tatmin**, Akademisyen Kitapevi, İstanbul, 2021.

Akkök, F., Aşkar, P., Karancı, N., Özürlü Bir Çocuğa Sahip Anne – Babalardaki Stresin Yordanması, *Özel Eğitim Dergisi*, 1(2), 1991, 23-37.

Akkök, Füsün, *Farklı Özelliği Olan Çocuk Anne Babalarının Yaşadıkları Farklılıklar Yaşamak: Aile ve Toplumun Farklı Gereksinimi Olan Bireylerle Birlikteliği, özürlü çocukların eğitiminde aile rehberliği*, Karancı, Nuray (Ed.), Türk Psikologlar Derneği Yayınları, Ankara, 1997.

Aktaş, Egemen, **Çocuklardaki Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu ve Özgül Öğrenme Güçlüğünün, Anne Babaların Duygusal İstismar Farkındalığı, İstismar Potansiyeli ve Çocukların Kabul/Red Algısı ile İlişkisi**, Tıpta Uzmanlık Tezi, Ankara Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Ana Bilim Dalı, 2011.

Anand, Paul, Happiness, Well-Being And Human Development: The Case For Subjective Measures, *Human Development Report*, United Nations Development Programme, 2016, USA.

Anjel, Miryam, **The Transliteration Equivalence, Reliability And Validity Studies Of the Parental Acceptance-Rejection Questionnaire (PARQ) Mother-Form: A Tool For Assessing Child Abuse**, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1993.

Ansari, Z.A., Parental Acceptance-Rejection of Disabled Children in Non-Urban Pakistan, *North American Journal of Psychology*, 4(1), 2002, 121-128.

Ashforth, Blake E., Humphrey, R. H., Emotion in the Workplace: A Reappraisal, *Human Relations*, 48(2), 1995, 97-125.

Aydemir, Deniz, **The Predictors of Life Satisfaction of Visually Impaired Turkish Adolescents**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009.

Aydoğan Aynur, **Özürlü Çocuğa Sahip Anne Babaların Umutsuzluk Düzeylerinin Belirlenmesi**, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 1999.

Aytekin, İlkay, **Engelli Bireylerin ve Annelerinin Yaşam Doyumu ve Benlik Saygısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Van Örneği**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.

Bitmiş, M., Güney, S., Demirel, H., İletişim Doyumu Verimlilik İlişkisinde Örgütsel Bağlılık ve İş Tatmininin Rolü: Çoklu Aracılı Bir Model Testi, *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 32, 2014, 57-74.

Boru, Gül Elif, **Engelli çocuğa sahip ailelerin tükenmişlik ve yaşam doyum düzeylerinin ölçülmesi; İzmir örneği**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi, Sağlık Bilimler Enstitüsü, 2020.

Burns, David, **İyi Hissetmek**, Alp Karaosmanoğlu (Ed.) 45. Baskı, Psikonet Yayınları, İstanbul, 2019.

Büyüköztürk, Şener ve ark., **Bilimsel Araştırma Yöntemleri**, Pegem Akademi Yayınları, Ankara, 2017.

Ceylan, Remziye, **Entegre Eğitimine Katılan ve Katılmayan Engelli Çocukların Annelerinin Depresyon ve Umutsuzluk Düzeylerinin İncelenmesi**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Ev Ekonomisi (Çocuk Gelişimi ve Eğitimi) Anabilim Dalı, 2004.

Cohen, P., Brook, J. S., The Reciprocal Influence of Punishment and Child Behavior Disorder, J. McCord (Ed.), **Coercion and punishment in long-term perspectives**, Cambridge University Press, 1995, 154–164.

Creswell, John W., **Eğitim Araştırmaları**, Edam Yayınları, İstanbul, 2017.

Çetin, Kamile, Engelli Çocuklara Sahip Ailelerin Çocuklarını Kabul Red Düzeyleriyle Sosyal Destek Düzeylerinin İncelenmesi, *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9(2), 2018, 137-154.

Dedeler M, Akün E, Durak-Batıgün A., Turkish adaptation of Adult Parental Acceptance - Rejection Questionnaire Short Form, **Düşünen Adam The Journal of Psychiatry and Neurological Sciences**,30, 2017, 181-193.

Dönmez, N. B., Bayhan, P., Artan, İ., Engelli Çocuğu Olan Ailelerin Yaşam Döngüsü İçinde Karşılaştıkları Sorunların İncelenmesi, *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 12(1), 2001, 28-42.

Dubey, Anubhuti, Role Of Some Psychological Variables İn Chronic İllness. Unpublished Doctoral Dissertation, *Journal of the Indian Academy of Applied Psychology*, 33 (2), 2003, 161-168.

Durmuşoğlu Şafak, N, **Erken Çocukluk Döneminde Özel Eğitim**, Maya Akademi, Ankara, 2011.

Dwairy, Marwan, Parental acceptance–rejection: a fourth cross-cultural research on parenting and psychological adjustment of children, *Journal of Child and Family Studies*, 19(1), 2010, 30-35.

Emirdağı, Meltem Uruncu, **Özgül Öğrenme Güçlüğü Olan Çocuklara Sahip Anne Babaların Çocuklarını Kabul-Red Düzeyleri ile Sosyal Destek Algılarının İncelenmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 2018.

Erdal, Hamiyet Ece, **Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Annelerin Umutsuzluk Düzeyi Tanrı Algısı ve Çocuğunu Kabul-Ret Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2019.

Erkan, S., Toran, M., Alt Sosyo-Ekonomik Düzey Annelerin Çocuklarını Kabul ve Reddetme Davranışlarının İncelenmesi, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27, 2004.

Ersoy, Özlem, **İşitme ve Zihinsel Engelli Çocuğu Olan Annelerin Kaygı Düzeyleri ve Çocuklarını Kabullenme Durumlarına "Destekleyici Eğitim Programlarının" Etkisi**, Yayınlanmamış Tıpta Uzmanlık Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 1997.

Eş, Ahmet, **Zihinsel Engelli Bireye Sahip Annelerin Çocuklarını Kabullenişleri ile Umutsuzluk Düzeylerinin İncelenmesi**, Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013.

Furnham, Adrian, Motivational Profiles and Safety Related Traits, 2016, <https://www.researchgate.net> adresinden (Erişim Tarihi: 28/04/2021)

Gardner, Howard, **Geleceği İnşa Edecek Beş Zihin**, Çeviri: Filiz Şar ve Asiye Hekimoğlu Gül, 1.Baskı, Optimist Yayınları, 2010, İstanbul.

Geçtan, Engin, **Hayat**, 11. Baskı, Metis Yayınları, İstanbul, 2012.

Geçtan, Engin, **İnsan Olmak**, 26. Baskı, Metis Yayınları, İstanbul, 2016.

Genç, Hulusi, **Zihinsel Engelli Çocuklara Sahip Anne Babaların Yaşam Doyumlarının ve Aleksitimik Düzeylerinin İncelenmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015.

George, D., Mallery, M. **SPSS for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference, 17.0 update**, 10. Baskı, Pearson, Boston, 2010.

Gershoff, E. T., Corporal Punishment by Parents and Associated Child Behaviors and Experiences: A Meta-Analytic and Theoretical Review, *Psychological Bulletin*, 128(4), 2002, 539–579.

Glidden, Laraine Masters ve Schoolcraft, SA, Depression: Its trajectory and correlates in mothers rearing children with intellectual disability, *Journal of Intellectual Disability Research*, 47(4-5), 2003, 250-63.

Gordon, J. A., Leisey, M., Moriarty, L. J., **Plummer, S-B.** (2007). "Evaluating the effectiveness of batterer intervention programs: Are we asking the right questions?" In Laura J. Moriarty and Robert A. Jerin (Ed.), *Current Issues in Victimology Research*, 2. Edition, Carolina Academic Press, 2007.

Grandey, Alicia A., Emotion regulation in the workplace: A new way to conceptualize emotional labor, *Journal of Occupational Health Psychology*, 5(1), 2000, 95-110.

Gregory, Maughn Rollins, Philosophy in Schools: Ideals, Challenges and Opportunities, *The Australasian Journal of Philosophy Education*, 16(1), 2008, 5-22.

Güleş, Esen, **Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Anne Babaların Yaşam Doyumlarının Öz-Anlayış ve Merhamet Düzeyleri Açısından İncelenmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2017.

Güneş, Remzi, **The relations of perceived destructive leadership and self-construals with employees' psychological disharmony and organizational cynicism: the roles of need thwarting, psychological contract breach and task significance**, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020.

Güvenç, Sema, **Engelli Kardeşe Sahip Çocuk ve Ergenlerin Kardeşlerine Yönelik Tutumları ile Ebeveynlerinden Algıladıkları Kabul-Red Arasındaki İlişkinin İncelenmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016.

Haas, Scott, **Ukeireru & Japonların Empati, Kabullenme ve Mutluluk Sanatı**, Profil Yayınları, İstanbul, 2021.

Hunter, Stephen, A Quasi-Experimental Examination of How School-Based Physical Activity Changes Impact Secondary School Student Moderate- To Vigorous- İntensity Physical Activity Over Time in The COMPASS Study, *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity*, 13 (86), 2016, 1-14.

Iyer, Dinesh Y., Sharp, B. ve Brush, T., Knowledge Creation and Innovation Performance: An Exploration of Competing Perspectives on Organizational Systems, *Universal Journal of Management*, 2017, 261 – 271.

Kantar, Özge, **Engelli Çocuğu Olan Ebeveynlerde Bilişsel Değerlendirmenin, Gelişme-Büyümenin Yaşam Doyumu ile İlişkisi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014.

Karademir, Ç., Çalışkan, H., Ergenlerde İyimserlik ve Kötümserliğin İyilik Hali Üzerindeki Yordayıcı Rolü. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 10 (2), 2021, 488-497.

Kim, Hae Young, Statistical Notes for Clinical Researchers: Assessing Normal Distribution (2) Using Skewness and Kurtosis, *Restorative Dentistry & Endodontics*, February, 2013, 52-54.

Kolektif, **Özel Eğitim Terimleri Sözlüğü**, Maya Akademi, Ankara, 2011.

Kolektif, **Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitim**, Eğiten Kitap, Ankara, 2020.

Kurnaz, M. F., Teke, E., Günaydın, H. A., Relationship Between Self-Esteem and Life Satisfaction: A Meta-Analysis Study, *Research on Education and Psychology*, 4(2), 2000, 236-235.

Lee, S. J., Lee, H. K., Kweon, Y. S., Lee, C. T., Lee, K. U., The impact of executive function on emotion recognition and emotion experience in patients with schizophrenia. *Psychiatry Investigation*, 6(3), 2009, 156-168.

Luthans, Fred., The Need for and Meaning of Positive Organizational Behavior, *Journal of Organizational Behavior*, 23(6), 2002, 695-706.

Mazaheri, M.A., Mousavi, P.S., Ghanbai, S., 2019, Acceptance of Spouse and Psychological Adjustment of Women: The Mediating Role of Parental Acceptance, <https://www.researchgate.net/publication/333260915> adresinden (Erişim Tarihi: 05/06/2021)

McGraw, Phill, **Önce Ailem**, 1. Baskı, Senem Şen (Çev.), April Yayıncılık, 2005.

Montero, R., Vargas, M ve Vásquez, D., Segregation and Life Satisfaction, *Frontiers in Psychol.* 11, 2021.

Muştu, Tuğba, **Zihinsel Engelli ve/veya Otizm Tanısı Olan Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Çocuklarını Kabul Red Düzeyi ve Yaşam Doyumları Arasındaki İlişki**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018.

Okutan, Hülya, **Zihin Engelli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Yaşam Doyumlarının İyimserlik ve Psikolojik Belirti Düzeyleri Açısından İncelenmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Bilimler Enstitüsü, 2016.

Ong, A. D., Zautra, A. J., Reid, M. C., Psychological Resilience Predicts Decreases in Pain Catastrophizing Through Positive Emotions, *American Psychological Association*, 25 (3), 2010, 516-523.

Ögel, Kültekin, **Farkındalık Ayrımsama ve Kabullenme Temelli Terapiler**, HYB Yayınları, İstanbul, 2010.

Özaydın, N., Sevinç, S., Deniz, M.E., Mesleki Müzik Eğitimi Alan Öğrencilerin Psikolojik İhtiyaçlarının ve Yaşam Doyumlarının İncelenmesi, *Sanat Eğitimi Dergisi*, 2(1), 2014, 102-111.

Özer, M., Karabulut, Ö. Ö., Yaşlılarda Yaşam Doyumu. *Geriatry*, 6(2), 2003, 72-74.

Özgür, İskender, **Engelli Çocuklar ve Eğitim & Özel Eğitim**, Karahan Kitabevi, Konya, 2015.

Özyurt, Özge, **Hafif Zihinsel Engelli Çocuğu Olan Annelerin Algıladıkları Aile İşleyişi ve Aile Yaşam Kalitesinin Sosyo-Demografik Değişkenler Açısından**

İncelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011.

Repetti, R. L., Taylor, S. E., Seeman, T. E., Risky Families: Family Social Environments and the Mental and Physical Health of Offspring. *Psychological Bulletin*, 128(2), 2002, 330–366.

Rohner, Ronald Preston, Khaleque, A., Cournoyer, D. E. Parental acceptance-rejection theory, methods, and implications, Handbook for the study of parental acceptance and rejection, **Parental acceptance-rejection theory, methods, and implications**, 4th Edition, Rohner Research Publications, 2005.

Rustamova, Nargız, **Engelli Çocuk Sahibi Anne Babaların Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumları ile Kabul Red Düzeyi İlişkisinin İncelenmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018.

Samuel P., Pandey S., Life Satisfaction and Altruism among Religious Leaders, *International Journal of Indian Psychology*, 6 (1), 2018, 89-95.

Say, Hamza, **Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Olan Ebeveyn ile Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Olmayan Ebeveynlerin Umutsuzluk Düzeyleri ve Yaşam Doyumlarının İncelenmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020.

Sayar, Kemal, Dinç, M., **Psikolojiye Giriş**, 6.Baskı, Dem Kitapları, İstanbul, 2016.

Sayar, Kemal, **Ruhun Labirentleri**, 1.Baskı, Ufuk Kitapları, İstanbul.

Special Needs Alliance, Divorce and Children with Special Need, Lili A. Vasileff, 2020, <https://www.specialneedsalliance.org/blog/divorce-and-children-with-special-needs/> /Erişim Tarihi: 08/04/2021)

Şeker, B. D., Sirkeci, İ., Birleşik Krallık'daki Türkiye Kökenli Kadınlarda Yaşam Doyumu: Kimlik, Kültürleşme ve Ayrımcılık, *Türk Psikoloji Yazıları*, 17 (34), 2014, 69 – 81.

Şengün, Seda Birşan, **Gelişimsel Yetersizliğe Sahip Çocuğu Olan Annelerin Çocuklarını Kabul Red Davranışları ve Aile Yaşam Kalitesi Algıları**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018.

Şirvanlı Özen, D. ve Olgaç, D., Kişiler Arası Kabul Red Kuramının Ebeveynliğe Bakışı, **Aile Sistemleri**, Güre, A. (Ed.), 1.Baskı, Ankara, Türkiye Klinikleri, 2019, 22-31.

Talas, Sertan, **Özel Eğitim**, Nobel Yayınları, Ankara, 2020.

Taşkırmaz, Mehmet, **Duygusal Zekâ, Yaşam Doyumu ve Yılmazlık Arasındaki İlişki**, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020.

Tüysüz, Cengiz, Üstün Yetenekli Öğrencilerin Problem Çözme Becerisine Yönelik Üstbiliş Düzeylerinin Belirlenmesi, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(21), 2008, 157-166.

Veenhoven, Ruut, Wat Heet 'Geluk'?, *M&C Quarterly: Management & Consulting: Platform*, voor organisatieprofessionals Themanummer 'Geluk' 2, 2016, 18-23.

Vuran, Sezgin, **Özel Eğitim**, Maya Akademi, Ankara, 2013.

Watson, Louise ve Chesters, J., Staying Power: The Effect of Pathway to University on Student Achievement and Attrition, *Australian Journal of Adult Learning*, 56 (2), 2016, 225 – 249.

Wilton, K., Renaut, J., Stress levels in families with intellectually handicapped preschool children and families with nonhandicapped preschool children, *Journal of Mental Deficits Research*, 30, 2008 163-169.

Yamaç, Ali, **Zihinsel Engelli Çocukların Ebeveynlerinin, Çocuklarını Kabul-Red Düzeyi ile Çocuk Yetiştirme Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2011.

Yaman, Aynel, **Bedensel Engelli Bireylerin Sosyal Destek Düzeyleri ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.

Yangın, Nesrin, **Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Annelerin Mükemmeliyetçiliklerinin Yaşam Doyumlarını Açıklaması: Affetmenin Aracı Rolü**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.

Yaşar, Vahdettin, **Azim Varsa Engel Yoktur: Özel Eğitim Gereken Özel Çocuklar**. Elit Yayınları, Konya, 2010.

Yavuz, Sümeyye, **Normal Gelişim Gösteren Çocuğa Sahip Ebeveynler ile Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Evlilik Uyumu ve Yaşam Doyumu Düzeylerinin İncelenmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016.

Yavuzer, Haluk, **Ana-Baba ve Çocuk: Ailede Çocuk Eğitimi**, 14. Baskı, Remzi Kitapevi, 2000.

Yeung, Michael K., Chan, A.S., Executive function, motivation, and emotion recognition in high-functioning autism spectrum disorder, *Research in Developmental Disabilities*, 105, 2020.

Yıldız, Cevat, **Zihinsel Engelli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Yaşam Doyumları ve Tükenmişlik Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Toros Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015.

Zohar, Joseph, Manifesto for a European Anxiety Disorders Research Network,
European Neuropsychopharmacology 20 (6), 2010, 426 – 432.

EKLER

EK 1: Kişisel ve Demografik Bilgiler

ARAŞTIRMADA KULLANILAN ANKET ve ÖLÇEKLER

Bu araştırma, “Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Çocuklarını Red-Kabul Boyutlarıyla Yaşam Doyum Düzeylerine Etkisi” üzerine yapılmaktadır. Çalışmada özel gereksinimli çocuğa sahip anne ve babaların görüşlerine ihtiyaç duyulmuştur. Sizlerin katılımlarınızı önemsiyor ve verilerin üçüncü şahıslarla paylaşılmayacağını, kişisel verilerinizi çalışmanın sonunda imha edileceğini bildirmek isteriz.

Anket ve ölçeklere samimi ve kendi gerçekliğinize uygun şekilde cevaplamanız beklenmektedir. Araştırmanın amacına uygun olacak şekilde tamamlanması ve faydalanılması için sorulara eksiksiz cevap vermek; her bir önermeye katılma düzeyinizi işaretlemeniz gerekmektedir.

Araştırmaya katıldığınız için teşekkür ederiz.

Araştırma Ekibi

KİŞİSEL ve DEMOGRAFİK BİLGİLER

Cinsiyet: Kadın Erkek

Yaş: 18 - 34 yaş arası 35 - 49 yaş arası 50 yaş ve üstü

Öğrenim Durumu: İlkokul İlköğretim Lise Lisans ve üstü

Aile Gelir Durumu: Düşük Gelirli Orta Gelirli Yüksek Gelirli

Ailedeki Çocuk Sayısı: 1 2 3 ve üstü

Çocuğunuzun Engellilik Düzeyi: Hafif Orta Yüksek

Destek (Rehabilitasyon) Eğitiminden memnuniyet dereceniz nedir?

Memnunum Kısmen Memnunum Memnun Değilim

EK 2: Yaşam Doyum Ölçeği

Yaşam Doyum Ölçeği

Bu ölçek 5 sorudan oluşmaktadır. Katılımcılar her bir önermeye Hiç Katılmıyorum (1), Ne Katılıyorum Ne de Katılmıyorum (2), Biraz Katılıyorum (3), Katılıyorum (4), Kesinlikle Katılıyorum (5) şeklinde cevaplandırmaları istenmektedir.

	Hiç Katılmıyorum (1)	Ne Katılıyorum Ne de Katılmıyorum (2)	Biraz Katılıyorum (3)	Katılıyorum (4)	Kesinlikle Katılıyorum (5)
Pek çok açıdan ideale yakın bir yaşamım var.					
Yaşam koşullarım mükemmeldir.					
Yaşamım beni mutlu ediyor.					
Şimdiye kadar, yaşamda istediğim önemli şeyleri elde ettim.					
Hayatımı bir daha yaşamak şansım olsaydı, hemen hemen hiçbir şeyi değiştirmedim.					

EK 3: Ebeveyn Çocuk İlişkisi (Kabul-Red Ölçeği)

EBEVEYN – ÇOCUK İLİŞKİSİ ÖLÇEĞİ

Bu ölçek ebeveyn çocuk ilişkisini ölçmektedir. Önermelere Hemen hemen her zaman (1), Bazen (2), Nadiren (3), Hiç (5) şeklinde puan vermeniz istenmektedir. Önermelerde olumsuz ifadeler analiz esnasında tersine puanlama yapılarak anlamsal ve mantıksal olarak puanlaması yapılacaktır.

	Hemen hemen her zaman (1)	Bazen (2)	Nadiren (3)	Hiç (4)
Ben çocuğum hakkında güzel şeyler söylerim.				
Çocuğumun kötü davranışlarında ona kızar ve cezalandırırım.				
Çocuğum orda yokmuş gibi davranırım				
Çocuğumu gerçekten sevip sevmediğimi bilmiyorum.				
Gündelik genel yapılacakları çocuğumla konuşur ve söyleyeceklerini dinlerim.				
Çocuğum beni dinlemediği zaman başkalarına şikayet ederim.				
Çocuğumla yakından ilgilenirim				
Arkadaşlarını eve getirmesi için çocuğumu cesaretlendiririm ve onların iyi vakit geçirmesi için elimden geleni yaparım.				
Çocuğumla alay ederim.				
Beni rahatsız etmediği sürece çocuğumun varlığını bilmezlikten gelirim.				
Kızgın olduğum zaman çocuğuma bağırırım.				
Çocuğumun bana açılabilmesini kolaylaştırırım.				
Çocuğuma karşı sertimdir.				

	Hemen hemen her zaman (1)	Bazen (2)	Nadiren (3)	Hiç (4)
Çocuğumun etrafımda olmasından hoşlanırım.				
Çocuğum bir şeyi iyi yaptığında, kendisi ile gurur duymasını sağlarım.				
Hak etmediği zaman bile çocuğuma vururum.				
Çocuğum için yapmam gereken şeyleri unuturum.				
Çocuğum benim için bir yüküdür.				
Çocuğumu başkalarına överim.				
Kızgın olduğum zaman çocuğuma ceza veririm.				
Çocuğumun sağlıklı ve doğru yiyecekler yemesine çok dikkat ederim.				
Çocuğumla şefkat ve sevgi dolu konuşurum.				
Çocuğuma karşı sabırsızım.				
Çocuğumun sorularına cevap veremeyecek kadar meşgulüm.				
Çocuğuma içerliyorum.				
Çocuğumu hak ettiği zaman överim.				
Çocuğum sınırlarıma dokunur.				
Çocuğumun kimlerle arkadaşlık ettiği ile ilgilenirim.				
Çocuğumun hayatındaki olaylarla gerçekten ilgilenirim.				
Çocuğumla kırıcı konuşurum.				
Çocuğum yardım istediği zaman anlamazlıktan gelirim.				
Çocuğumun başı dertte olduğunda ona karşı anlayışsız olurum.				
Çocuğuma istenilen ve ihtiyaç duyulan bir kişi olduğunu hissettiririm.				
Çocuğuma sinirime dokunduğunu söylerim.				
Çocuğuma çok ilgi gösteririm.				
Çocuğum iyi davrandığında onunla gurur duyduğumu söylerim.				
Çocuğumun kalbini kırarım.				
Çocuğumun hatırlamamı beklediği olayları unuturum.				
Çocuğumla zaman geçirmekten hoşlanırım.				
Plan yaptığım zaman çocuğumu göz önüne alırım.				
Çocuğum için önemli olan şeyleri yapmasına izin veririm.				
Çocuğum için önemli olan şeyleri yapmasına izin veririm.				
Bakmaları, ilgilenmeleri için çocuğumu başkalarına bırakırım. (Komşu veya akraba yanına)				
Çocuğum yaptığı şeylere ilgi duyarım.				

EK 4

ETİK KURUL RAPORU

T.C.
İSTANBUL AYVANSARAY ÜNİVERSİTESİ
REKTÖRLÜK

Sayı : E-31675095-100-2100007191
Konu : Etik Kurul Raporu (Büşra TEK
ARS)

07.06.2021

Sayın Araştırmacı Büşra TEK ARS

“Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Yaşam Doyum Düzeyleri” konulu çalışmanız 01.06.2021 tarih 2021/04 sayılı Akademik Araştırma ve Yayın Etiği Kurulunda görüşülmüş olup; Akademik Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu üyelerinin değerlendirmesi sonucunda söz konusu çalışmanın etik ilkelere uygun olduğuna karar verilmiştir.

Prof. Dr. Barış BULUNMAZ
Rektör Yardımcısı

ÖZGEÇMİŞ

Büşra Tek ARS,

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesinden 2010 yılında Sınıf Öğretmeni olarak mezun oldu. MEB tarafından açılan Özel Eğitim Öğretmenliği kursunu tamamladıktan sonra, birçok özel eğitim kurumunda yönetici ve öğretmen olarak görev almıştır.

Hâlân İstanbul'da bir özel eğitim kurumunda yönetici ve öğretmen olarak görev yapmaktadır.

İlgi alanları, özel öğrenme güçlüğü olan çocuklarda okuma yazma ve matematik eğitimi; dikkat geliştirme; psikometrik testlerinin uygulanması; Disleksi ve özgül öğrenme güçlüğüdür.